

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

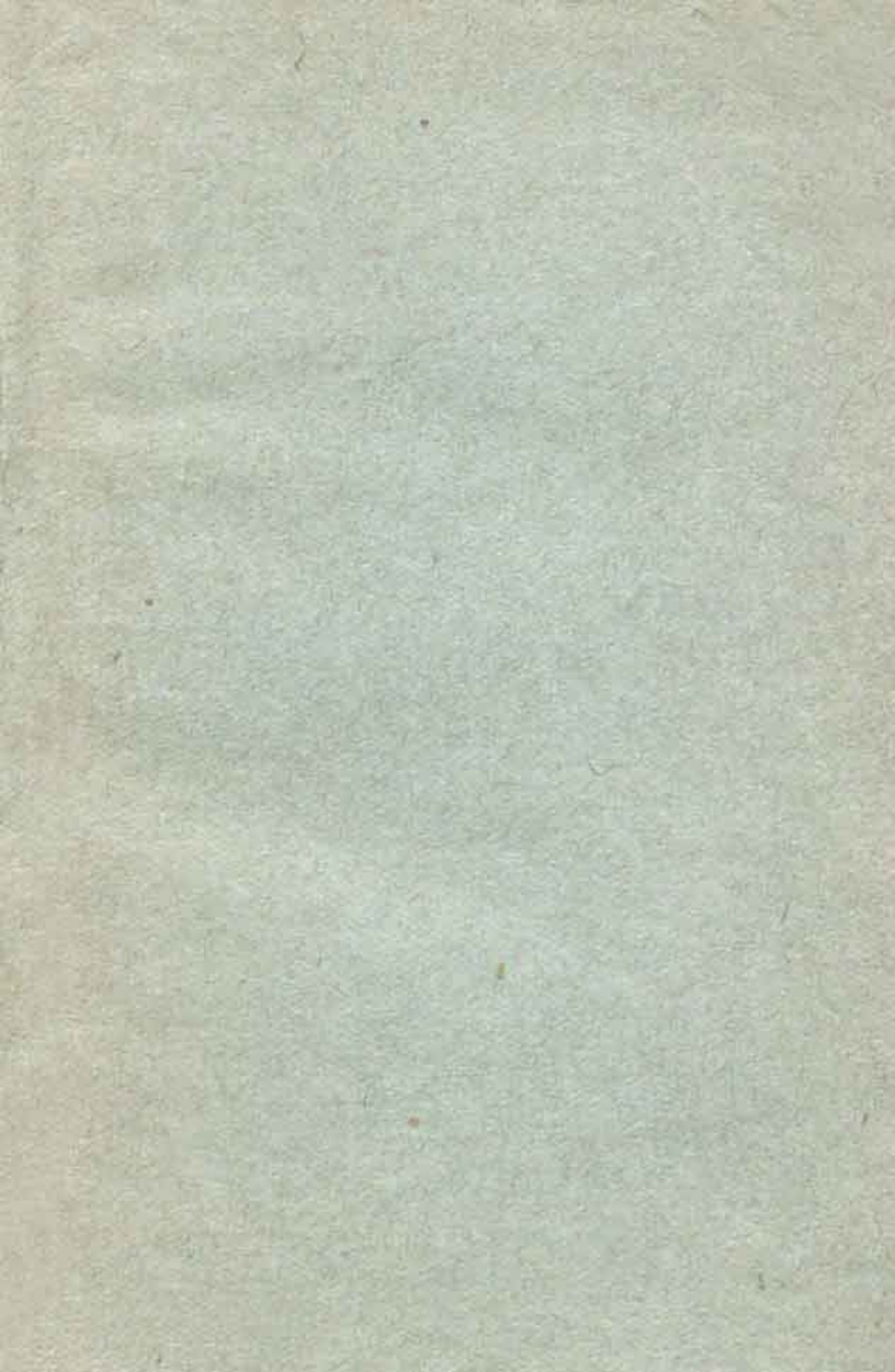
Adapt — remix, transform, and build upon the material

4463

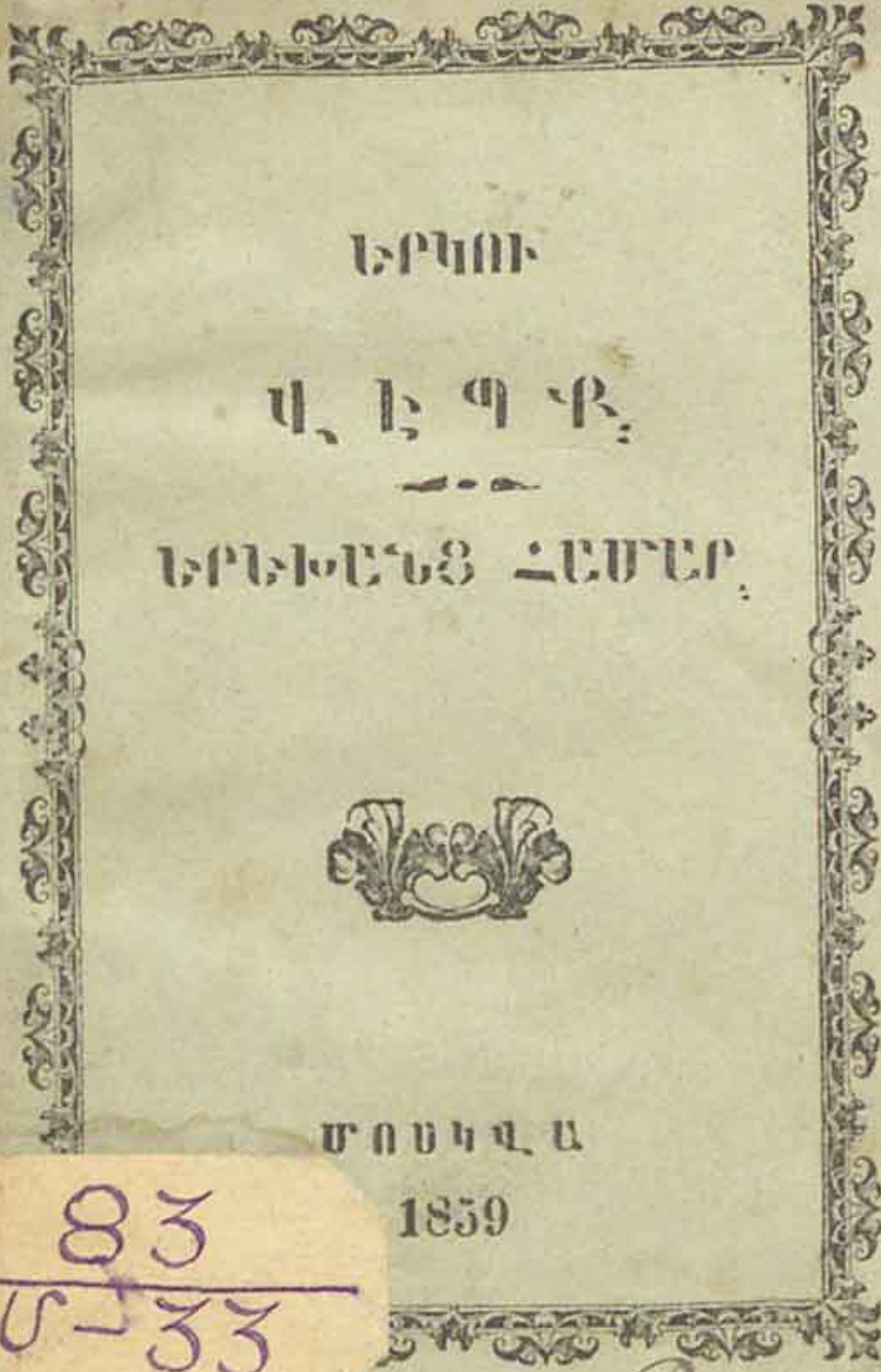
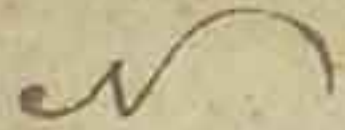
83

V-33

1922

2

ԵՐԿՈՒ

Վ. Է. Գ. Ք.

ԵՐԵՎԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆ.

Մ Ո Ս Կ Ղ Ա

1859

83
5-33

Հանրային Գրքարան - Մեսրոպյան

~~Handwritten signature or initials~~

1877

1877

1877

1877

1877

ՄԱՏԱՆԻ

ՊԱՏՄԱՆԿԱՆՆԵՐ ԿՆՊ

ԿՆՊ
24

15.09.2018

4463

864
42.

28 JUN 2009

2 NOV 2009

83
5-33

ՄԵՏԵՆԻ

ՊԵՏՄԵԿԵՆ ՎԷՊ

ԹԱՐԴՄԱՆԵՑ

ՄՈՍԿՎԱՅԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՌԻՍԱՆՈՂ

ԳԱՐԻԲԷԼ ՀԵԶՈՒԲԵԱՆՑ

110574

— 039 —

ՄՈՍԿՎԱ

Ի Տպարանի Լազարեանց ճեմարանի

հրատարակման լիցենզիա:

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ

съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи было представлено въ Ценсурный Комитетъ узаконенное число экземпляровъ. С.-Петербургъ, 31 Марта, 1859 года.

Ценсоръ В. Бекетовъ.

Ի Ն Շ Ա Ն

ԱԶԳԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՌԱՆԴՈՅՆ

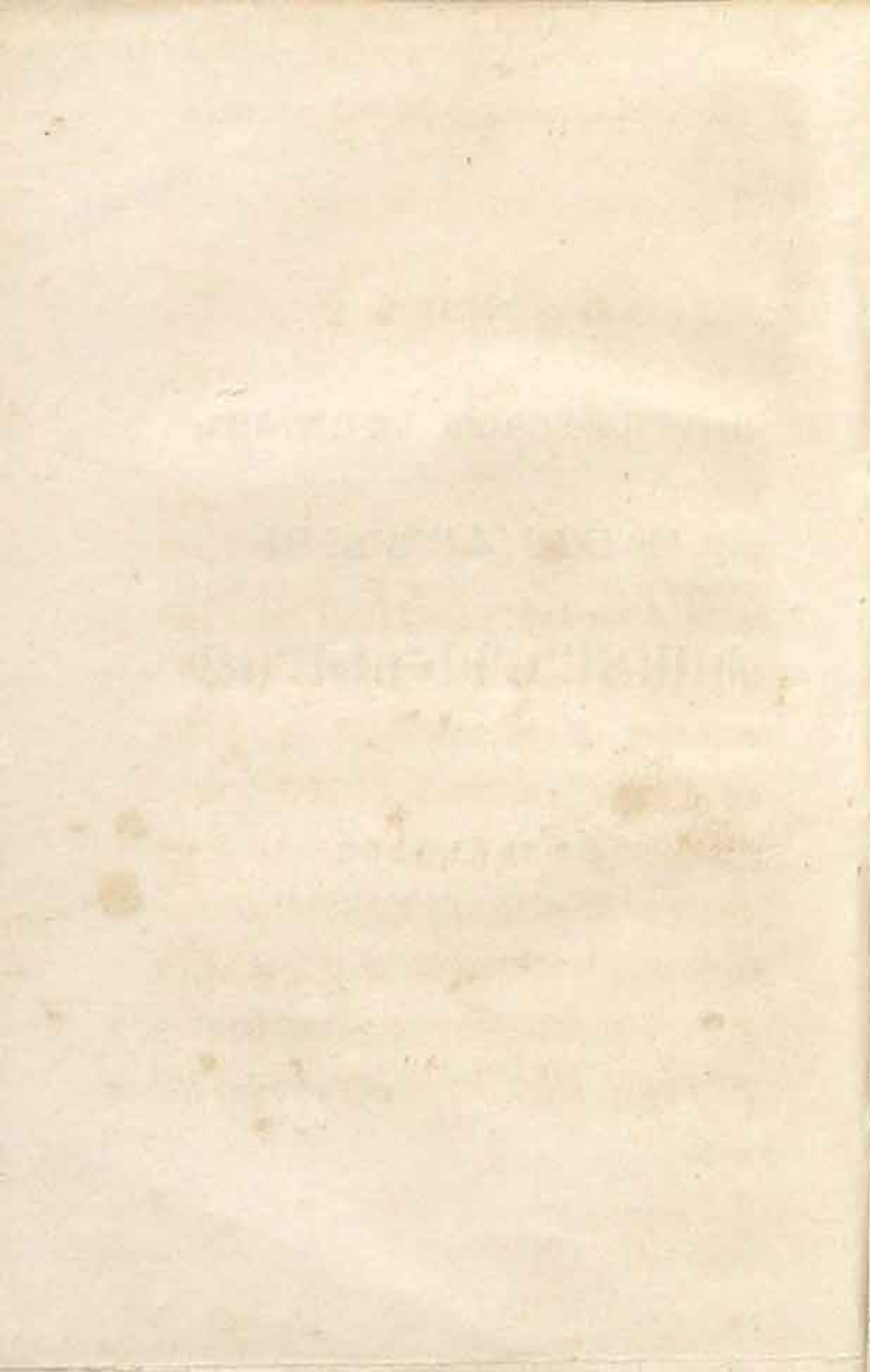
Պ. ՅՈՎԱԿԻՄՅԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒԹՅԱՆ

ԱԳՈՒԼԵՑԻՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒՄԷ

ԹԱՐԳՄԱՆՈՂԸ

Մ Ե Տ Ե Ն Ի

1.

ՅՏՏՕԻ ԶԱՀԻՆՈՒԹԻԴՆԸ :

Սէց հարիւր տարի անաջ, Շը-
վարց վայլդ լերան տախարակի վե-
րայ մէկ հին ամբողջ կար, որ երե-
ւելի ազնուականաց ցեղի բնակա-
բան էր: Ամբողջ պատած էր չորս
կողմից անտառով, որն որ քամա-
կից բարձրանումէր Շվարց վայլդ
լերան վերայ: Այս անտառը, իւր
բարձր ու խիտ ծառերու տակ, շատ

կենդանեաց տւել էր ապահովու-
թեան տեղ, ու, կարծես թէ, նո-
րանց առել էր իւր հովանաւորու-
թեան տակը. լերան ծայրին՝ ար-
ծիւն էր շինել իւր բունը, փոքր
ինչ ցած՝ ցինն (КОРШУНЪ) էր կե-
րակրում իւր ձագերին, իսկ ստո-
րոտի (ПОДНОЖЬЕ) վերայ՝ արիւնձը-
ծող կենդանիքը. գայլերն, արջե-
րըն, վարազներն... մէկ մէկու հետ
պատերազմ էին անում: Ամրոցի
առաջը, հեռու, փռւում էր կանա-
չագոյն գեղեցիկ դաշտ, գոյնզգոյն
ծաղկներով զարդարած. այնտեղ
թռչոտում էին մեղրաձանձներն
ու սիրուն թիթեռները (պէպե-

լակ)։ Դաշտի մէջ տեղովը վազու-
մէին երկու առուներ (ручеек),
որոնց ափերի սօսիները, իւրեանց
բազմաթերթ տերեւներով, խեղճ
հովիւներուն, այն արևի տաքու-
թիւնից՝ պաշտպանումէին։ Առու-
ները թափվումէին հեռու տեղ ե-
րևող լիճը։ Մէկ խօսքով տարւայ
տաք եղանակներին այստեղ արքա-
յութիւն էր։

Տափի վերայ ցրուած էին հողա-
գործաց խրճիթները, որոնք եր-
ջանիկ ապրումէին ամրոցի տիրոջ
հովանաւորութեան տակ։ Սա էր
բարեսիրտ ու մեծահոգի ձիաւորն՝
Կոմս Րիչարդը։

Աումսը թէպէտ պատերազմական
քաջութեանց մէջ առաջի մարդն
էր, բայց որովհետեւ առողջութիւ-
նը չէր ներուժ՝ նորան միշտ զի-
նուոր մնալու, կոմսուհի Խիլդե-
գարդի հետ պոակվեցաւ: Երկար
Ժամանակից յետոյ նոքա ունեցան
մէկ ազջիկ՝ Վայլբուրգ անունով,
մէկ էլ տղայ՝ Օտտօ անունով:

Քանի որդիքը մեծանումէին,
զարգանումէին, սցնքան հայրն ու
մայրը դարձնումէին իւրեանց ուշք
ու միտքը աւելի և աւելի դէպ ՚ի
սիրելի զաւակաց կրթութիւնը:
Աումսն աշխատումէր, որ նորանց
մտքի ընդունակութիւնները բաց

անէ, սլարզացնէ և այս նախատա-
կով լաւ լաւ օրերը տանումէր նո-
րանց ման ածելու: Տանումէր նո-
րանց քանի կարելի էր բարձր
տեղ, նստումէր նորանց հետ ինչ-
պէս երեխայ, խաղումէր՝ ինչպէս
երեխայ և մի և նոյն ժամանակ մտա-
ծելով նորանց հետ, ցոյց էր տա-
լի ՍՅ ամենակարող զօրութիւ-
նը, որն որ բնութեան մէջ փայ-
լումէ: Ցոյց էր տալի Աստուծոյ բա-
րութիւնը, նորա կամքը և մար-
դուս սլարտաւորութիւնները: Արմ-
սուհին էլ իւր կողմից աշխատու-
մէր վառել նորանց քնքուշ սրտի
մէջ սէր դէպ ՚ի բարին, դէպ ՚ի
առաքինութիւնը:

Դեռ այսքան ուշադրութիւնը
փոքր համարե լով՝ նոքա խնդրեցին
իւրեանց պատուելի արքայաց (MO-
НАХЪ), որ Վայլբուրգի և Օտտոի
կրթութիւնը յանձն առնէ: Տիջար-
դըն իւր որդիքները ներկայացնե-
լու ժամանակ ասեց արքային:

— Ամենայարգելի հայր, ասա իմ
զաւակներս. աշխատեցէք այնպի-
սի կրթութիւն տալ սորանց, որ
ձերութեան օրերիս ուրախացնեն
ինձ: Թող օգտաւէտ գիտութիւն-
ներով էլ պարապեն, բայց ամե-
նահարկաւորն ու ամենացանկալին
այն է, որ առաքինի քրիստոնէայք
գառնան: Սովորցրէք որ հաւատի

օրէնքները, հաւատի պատուի-
րանքները դժուար լուծ չեն մեզ
համար. այլ մեր՝ թէ մամնաւոր,
թէ հողւոր երջանկուէ՛ աղբիւր-
ներ են: Թող սորա՛նչ թէ հնազանդ-
վեն պատուիրանքներին, այլ սի-
րեն նորանց, պաշտեն: Առաքինու-
թիւնը, բարեգործութիւնը ամէն
մի քայլի մէջ աչքի առաջն ունե-
նան:

Պատուելի արքատը քանի կա-
րող էր աշխատումէր կոմսի խըն-
դիրքը կատարել: Օրէօր երեխանց
սրտի մէջ ազդումէր սէր դէպ ՚ի
հաւատը: Բարեգութ հայրը աշ-
խատումէր գլխաւորապէս զգու-

շացնել Օտտօին այն փորձանքներից, որոնք աշխարհիսերեսին կարող են հանդիպել: Քանի քանի անգամ պատահումէր, որ աշակերտը վարժապետի հետ ծառի տակընստած խօսումէին, մտածումէին մարդու վիճակին վերայ:

— Միրելի Օտտօ, ասումէր արբատը. երբ մարդս աշխարհի կենցաղաւորութեան մէջ մտնումէ, այսինքն սկսումէ մարդկանց հետ ապրել, շուտ շուտ փորձանքներ են պատում նորան: Պարզ ու հանգարտ սիրտը սկսումէ վրդովվել: Արբերն էլ սկսումեն նորա միտքը ու սիրտը պղտորել և նորանով եր-

բեմն բոլորովին ապականել ու
կորցնել նորան : Աեանքը՝ դժուար
ձանապարհ է, որի վերայ մարդ
մեծ զգուշութեամբ պէտք է անց-
նէ : Աեանքի հետ կապուած են ցա-
ւերն ու նեղութիւնները, պէտք է
նորանց հետ պատերազմել, յաղ-
թել, որ երկնքից թագ ստանայ .
Առանց պատերազմի ինչպէս կա-
րող է յաղթութիւն լինի : Մէկ էլ
որ ժամանակդ ՚ի զուր տեղը չը
վատնես, ամէն մի բնական քեզ հա-
մար մի թանգագին ակ համարես,
որն որ ձեռիցը թողած ժամանակ
էլ չես կարող յետ բերել : Ահա,
որդի, քո տարիքները մարդուս

կեանքի գարունն է և որովհետև
մարդու գարունը միայն մէկ ան-
գամ է լինում, այս պատճառա-
ով այն ժամանակ չէ սերմանել, նա
ոչինչ չէ կարող հնձել: Այլ որ այս
դարնան ժամանակ վանազան կրքե-
րի կամքին կը հետևէ, նա դեռ
ձմեռը չը հասած՝ աշնան ժամա-
նակ՝ բոլոր հոգեկան զօրութիւննե-
րը կը կորցնէ ու չորցած ծառին
կը նմանի: Աւրեմն աշխատիր, սի-
րելիս, քանի կարող ես լաւ կեանք
վարել, կրքերիդ յաղթել ու առա-
քինութեանց հետևել: Մեղքիցը
հեռացիր, փախիր, ինչպէս մէկ
թունաւորիչ օձից. նա քեղ թէ-

պէտ ուրախ դէմքով կը երևի,
բայց նորա շունչը միայն բաւական
է, որ քեզ թունաւորէ ու սպանէ:
Ախ, ինչպէս երջանիկ է նա, ով
իւր երիտասարդութիւնը անց է
կացրել առաքինութեամբ: Փոր-
ձիր դուէլ, սիրելի օտոտօ, ինձա-
նից շնորհակալ կը լինես: — Այս-
պէս էր ասում վարժապետը:

Իսկ պարապ ժամանակները նա
երբեմն իւր աշակերտներին կար-
դացնել էր տալի աւետարան և
երբեմն հին երևելի հեղինակաց
բարոյական գրուածներ:

Այսպիսի լաւ կրթութիւնն ՚ի
հարկ է լաւ պտուղ բերեց: Դեռ

2

4004

Օտտօն քսան տարեկան չէր, երբ
իւր մեծ խելքի ու հասկացողու-
թեան հետ ունէր բարի վարք ու
ծնողաց հնազանդութիւն: Ամէնքը
սիրումէին նորան ու զարմանումէ-
ին նորա կատարելութեան վերայ:
Համեստ երիտասարդը ոչ մէկից
չէր ընդունում գովասանք, որ շատ
անգամ տալիս էին նորան. որով-
հետեւ կարծումէր թէ դեռ ոչինչ
բանի մէջ գովասանութեան ար-
ժանի չէ գտնուել:

2.

ՅԱԶՈՂԱԿ ԴԵՊՔ: *What is the meaning of*

Դրացի ազնուականները կոմս
Րիչարդին շատ էին սիրում: Կո-
րանցից միքանիսը մէկ օր եկել էին
հիւր և կոմսը, ժամանակ անցկաց-
նելու համար առաջարկել էր որս
անելու գնալ:

Որսորդութիւն սկսվեց: Օտտօն
նոյնպէս նորանց մասնակից էր,
բայց յետոյ մէկ ահադին արջի ե-
տեւից ընկնելով՝ ամենևին հեռա-
ցել էր որսորդներից: Չահիլ կոմ-
սը քշեց արջին մինչև մէկ քա-

րանձաւ որտեղ էլ անասունը թագ
կացաւ : Մինչև Օտտօն կանգ-
նած էր երկմիտ և մտածումէր,
արջին պտռտէ՝ թէ յետ դառ-
նայ ընկերների մօտ, յանկարծ
լսեց հեկեկանք ու աղիողորմ ձայ-
նով կրկնած խօսքերը, « օգնեցէք,
օգնեցէք » : Չնայելով որ կարող էր
վտանգի հանդիպել, Օտտօն շու-
տով վաղեց օգնութեան : Եղևնեայ
(СОСНОВЫЙ) ծառի տակը ընկած
էր մէկ ջահիլ տղայ, սաստիկ վի-
րաւորված, ու կարծես թէ մահի
հետ կռվումէր : Այն խղճալիի ան-
յոյս դրութիւնը վերջին աստիճանի
շարժեց Օտտօին : Շուտով նորա

վերքերը կապեց, որ արիւնը կտրու-
վի և չը մտածելով որսորդութեան
զուարճութեանց վերայ, առաւ ու-
սին ու տարաւ հօր ամրոցը: Այն-
տեղ շուտով հիւանդի վերայ ըսկ-
սան հոգս քաշել: Խղձալին՝ փոքր
առ փոքր ու շքի դալով, զօրութիւն
ստացաւ վեհանձն Օտտօի հոգա-
ցողութեամբ ու շնորհակալ եղաւ
նորանից դէմքով միայն, որովհե-
տեւ դեռ խօսելու ոյժ չունէր:

Հէնց սյս ժամանակ Րիչարդն
էլ հիւրերի հետ միասին դարձաւ
տուն: Ի՞նչպէս նորա զարմացան,
որ Օտտօն հիւանդով էր պարա-
պաժ. ու երբ Րիչարդն իմացաւ թէ

ինչ է պատահել, իւր որդւոյ այս
առաքինի գործի վերայ մինչև ան-
գամ լացը շարժեց: Ամբողջի քա-
հանան, այն դարու քահանաներու
նման, բժշկական արհեստը գիտէր
և վէրքերը տեսնելից յետոյ ասեց
թէ նոքա շատ երկիւղալի են: Շու-
տով այնպիսի դեղեր տւեց, որ հի-
ւանդը խօսելու զօրութիւն ստա-
ցաւ: Բիչարդը նստած էր անկողի-
նի (постель) մօտ, երբ նա սկսեց
խօսել:

— Ես Բորերտ Գրենֆելդի որ-
դին եմ....

Հէնց որ կոմսն այս խօսքերը լը-
սեց, հիւանդի ճտովն ընկաւ, նո-

րա թոյլ ձեռները բռնեց ու կան-
չեց .

— Դուք Ռոբերտի որդի՞ն էք :
Ո՛հ, ինչ երջանիկ եմ, որ կարողա-
ցել եմ իմ սիրելի ու սրտակից բա-
րեկամիս որդուն մասնաւոր օգնու-
թիւն տալ : Իմ բոլոր կալուածս
ձերն է, կարող էք տնօրինել, ինչ-
պէս ցանկանաք :

Այս ասելով՝ կոմսը բարեկամա-
կան կերպով նորա ձեռները սեղ-
մեց (пожать) :

Այս սրտաշարժ տեսարանի (сцен-
на) ժամանակ ներկայ գտնվողնե-
րը բոլորքը լաց էլան : Հիւանդը՝
սրտանց անխ քաշելից յետոյ՝ շա-
րունակեց .

— Քսան տարի է, որ հայրս դնացել է ուրիշ ազնուականների հետ Պաղեստինա, ու այն օրից ոչինչ համբաւ (խարար) չեմ ստացել: Չգիտեմ կենդանի է թէ մեռած: Այս երկար ժամանակեայ բաժանմունքը մօրս համար այնքան դժուար էր, որ խեղճը չը դիմացաւ նա էլ մեռաւ: Ազգականներս տեսնելով իմ ջահիլութիւնը ու անփորձ լինելը, սկսեցին ամէն կողմից յափշտակել (թալնել) ունեցածս: Ա երջապէս նորա կամենումէին ինձ սպանել և ես փախայ, բայց ահա չորս օր առաջ, երկու աւազակներ պատեցին, ես զէնք

Ճուենենալով յաղթվեցայ ու վիրա-
ւորեցին ինձ: Գետնի վերայ ըն-
կած, մէկ քայլ (шагъ) յառաջ դնա-
լու զօրութիւն ճուենենալով, ես մա-
հի էի պատրաստվում, երբ ջա-
հիլ կոմսը ինձ ազատեց:

Այս խօսքերն ասելից, ողողի
պէս արտասուքը սկսաւ թափվել
նորա թշովը: Փոքր ժամանակ դա-
դարեց, յետոյ հանեց մատիցը մա-
տանին ու շարունակեց:

— Ահա իմ հօր ժառանգութիւ-
նիցը ինչ է մնացել ինձ: Այս մա-
տանին ստացայ իմ հաւատարիմ
ծառայից, երբ որ ազգականներիցս
փախչումէի: Մա պատկանումէր

մօրս և սա կը մնայ մօտս, մինչև
կեանքիս վերջին րոպէն: Ախ...
քանի՛ անգամ ես պաշել եմ սու-
րան, քանի՛ անգամ սեղմել եմ
կուրծքիս: Երբ Աստուած ինձ իւր
մօտ կը կանչէ... որն որ կարծեմ
շուտով կը լինի... այն Ժամանակ,
ո՞ վեհանձն Օտտօ, այն Ժամանակ
առէ՞ք այս մատանին ձեզ մօտ և
թո՞ղ սա միտ բերէ ձեզ՝ ձեր առա-
քինի դործը: Աստուած անէ որ սա
ձեզ բաղդ ու երկնքից օրհնութիւն
բերէ:

Չահիլ երիտասարդը լռեց, ու
ըստ իր սրտի խօսելու զօրութիւն էլ
չունէր: Բոլոր մարմնոյ վերայ քրք-

տինք սկսեց գալ ու շուտով մահ-
ուան նշաններն երևցան: Բայց նա
երջանիկ էր համարում իւրեան,
որ բարեկամներով էր պատած: Նա
խոստովանվեց, հաղորդվեցաւ ու
միւս առաւօտը, Րիչարդի և Օտ-
տոի ձեռքերին վախճանեցաւ:

Կոմսը վեր առեց ննջեցեալի
մատանին ու ցուցամատնին (ука-
зательный палец) դնելով ասեց.

— Ես մինչև մահս այս մատանին
կ'ուներեմ և յոյս ունեմ Աստու-
ծից, որ քրիստոնէական մահով էլ
Րիչարդ Գրէնֆելդի որդին մե-
ռաւ, այն մահով էլ ես մեռնեմ:

3.

ԽԱԶԱԿՐԱՑ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ:

Երուսաղէմը, որի համար այն-
քան քրիստոնէից արիւնը թափ-
վեցաւ, քանի մի անգամ վերա-
դարձաւ անհաւատների ձեռքը:
Աօրէնները 1244 թւին պաղես-
տինայումը նորանց շատ դժուար
տեղը գցեցին, և երբ դանդառնե-
րը հասան Եւրոպա, ամէնքը միա-
կամ ցանկացան օգնել և սկսեցին
մտածել թէ արդեօք ի՞նչ հնարք-
ների դիմեն:

Այն ժամանակ Գաղղիաի մէջ
Թագաւորումէր, իւր բարի վար-
քով երևելի Վայսրը, Լուդովիկոս
Թ: Նա երբոր շատ հիւանդ էր
խոստացաւ որ այն հալածած քրիս-
տոնեաներին պաշտպանէ ու հի-
ւանդութիւնեց լաւացաւ թէ չէ,
յայտնի քարոզեց խաչակրաց ու-
ղեորութիւնը: Բոլոր Եւրոպայից
սկսեցին հաւաքուիլ ցանկացողքը:

Այն խաղաղ ու հանդարտ անա-
պատի մէջ էլ, ուր կենումէր Ռի-
չարդը, ուղեորութեան սկսեցին
պատրաստուիլ: Ինքը կոմսը այս
ընդհանուր ցանկութեամբ շարժ-
վեց: Իւր կնոջ ու զաւակաց խըն-

դիրքն երին չը նայելով, նա կամեցաւ օգնել, որ անօրէններ ձեռիցը հանեն քրիստոսի գերեզմանը, և իւր բարեկամաց, ազգականաց գրկիցը (объятие) բաժանվելով, միաւորվեց ազնուականների հետ, որոնք գնումէին Գաղղիա: Խաչակիրները այս տեղից պէտք է գնացել էին ծովով մինչև Պաղեստինա, Գաղղիացւոց նաւերի վերայ:

Թագաւորի մօրը, որ Ասատիւլայի Արքայազնուհի էր, մնաց Գաղղիայի կառաւարութիւնը. բայց Լուգովիկոսի Թ կինը, Մարգերիտան չը կամեցաւ իւր ամուսնից

բաժանվելը: Զօրքը հաւաքվեց
Պրովանսի ամերի մօտ ու նաւերը
նստելով հեռացան Օգոստոսի 15
1248 ամի: Հեռանալու ժամանակ
տաղերը հնչվեցան: Քամին յա-
ջողակ էր փչում ու զօրքը յաջո-
ղութեամբ հասաւ Վիպրոս կղզին,
ուր Լուդովիկոսը կամենում էր նո-
րա համար պաշար վեր առնել:
Ահա այստեղ էր որ դիպողական
հիւանդութիւնը (չումայ) պատա-
հեցաւ, որով քաջ ասպետներից
շատերը մեռան:

Այս պատահմունքումը Վայսը
ցոյց տւեց իւր ազնիւ հոգին: Ար-
համարհելով ամէնակերպ վտանգ-

ները, հիւանդների ու մեռնողնե-
րի մօտ էր դնում, տալիս էր նո-
րանց այն դեղերը, որ բժիշկը գրել
էր, ո՛վ ցաւով էր նեղացած՝ մխի-
թարումէր, ո՛վ փողի էր կարօտ՝
փող էր տալիս: Ատուած այս բա-
րի Աստուծոյ վերայ հովանաւորու-
թիւն ունէր. և առողջ էլ մնաց:

Թող չը երկարացնենք բանը,
այս ուղևորութեան վերայ խօսե-
լով, միայն ասենք, որ Ամս Տիգար-
դը մեծ քաջութեամբ պատերազ-
մումէր անհաւատների հետ: Բայց
դժբաղդարար, թագաւորը իւր
զօրքով ու երկու եղբայրներովը
միասին յաղթուեցաւ Մանսուրայի

ձօտ և ընկան բոլորքը գերի: Մի
և նոյնն էլ Րիչարդի հետ պատա-
հեցաւ: Քանի մի ժամանակից յե-
տոյ Առգովիկոսը իւր և իւրերու
գլուխը ազատեց գերութիւնից,
բայց որովհետեւ կոմսը շատ վիրա-
ւորած էր՝ ազատութիւն չը տվին
նորան: Թողնենք Րիչարդին այս-
տեղ, և տեսնենք թէ նորա ընտա-
նիքը ինչ է անում Գերմանիայի
մէջ:

— 33 —

4.

ՈՐԴԻՈՅ ՀԵՌԱՆԱԼԸ :

Պաղեստինաի մէջ խաչակրաց
յաղթվիլը, ողջ Եւրոպաի վերայ
մեծ տրտմութիւն բերեց : Բիւջար-
դի կիներն էլ իւր դժբաղդութիւնը
հասկացաւ, բայց, Օտտոն աշխա-
տութիւն մխիթարել նորան և ան-
դադար կրկնութիւն թէ, Աստուած
խեղճերի օգնական է :

— Մայրիկ, ասեց միանգամ ջա-
հիլ կոմսը, ես իմացայ որ հայրս
դեռ գերի է . . . : Մառակիներսները

շատ ազահ մարդիկներ են և այն
գերիներին, որոնցից յոյս ունեն
որ իւրեանց գլուխը թափեն, լաւ
են պահում, պահպանում: Աար-
ծեմ որ դժուար չը լինի հօրս ա-
զատելը, թէ որ փոքր ինչ շատ փող
ուղարկենք Եգիպտոս: Պէտք է բո-
լոր միջոցները (средства)՝ ի գործ
դնենք:

— Ճշմարիտ է, որդիս, պատաս-
խանեց Խիլդեգարդա, բայց սրտե-
ղից կարող ենք գտնել այնքան փող,
որ խեղճ Րիչարդին թափենք գե-
րուծիւնից:

— Ահա այստեղ մօտիկ հարևան
ունենք, շատ մեծ հարուստ է, նա

մեղանպատճառ կը տայ հարկաւոր
եղած փողը, եթէ նորա մօտ դրաւ
դնենք մեր ամրոցը, որն որ տասն
անգամ շատ արժէ:

Խիղեղարդան ամէն բանի էր
համաձայնում, որովհետեւ Քիչար-
դի փրկութեան վերայ էր խօսվում:

Միւս օր առաւօտ ջահիլ կոմսը
ձի թամբեց, դնաց ծեր Այլբերիկի
մօտ ու յայտնեց իւր հարկաւորու-
թիւնը: Այլբերիկը մէկ ժամանակ
զինւորական ծառայութե՛ մէջ էր
եղել ու լաւ կը ճանաչէր Քիչար-
դին: Փոքր ինչ մտածելից ասեց:

— Ես շատ ուրախ եմ այդ բանի
մէջ մասնակցութիւն ունենալ և

պատրաստ եմ ձեզ օգնելու: Դուք
շատ լաւ դիտաւորութիւն ունէք
և ոչ ոք չէ ասելու թէ Սյլբերիկը
հրաժարվեցաւ և օգնութիւն չը
տվեց որ գերին թափեն: Բայց ես
վախու՛մ եմ որ ուշ մտածած լինիք
այդ բանի վերայ, ո՛վ դիտէ կենդա-
նի է հիմա ձեր հայրը, թէ մեռած:

— Աէտք է որ կենդանի լինի. այն
տեղից համբաւ են ինձ բերել, թէ
հայրս առողջացել է և եթէ մի-
ջոց ունենար ու կարողանար դու-
խը թափել, հայրենիք կը վերա-
դառնար:

— Թէ այդպէս է, պէտք է շու-
տով ճար անել: Քսան ու չորս ժա-

մից յետոյ դուք ինձնից փողերը
կը ստանաք :

Օտտօն ծերի սլատասխանով բա-
ւական մնաց ու մեծ ուրախութիւն
տուն դարձաւ, որ պատմէ մօրը այս
բանի մասին :

Հետեւեալ օրը Այլբերիկն եկաւ
Խիլդիգարդի ամրոցը ու փողե-
րը բերեց : Բարեսիրտ կոմսուհին
շնորհակալութիւն արեց ծերին այս
օգնութեան համար և տուեց ձե-
ռացագիր որ հէնց երբ կարողա-
նայ, այն ժամանակ վերադարձնէ
դումարը :

Հիմա պէտք էր գտնել այնպի-
սի հաւատարիմ մարդ, որին կա-

րե լի լինէր տալ փողերը և ուղարկել
Եգիպտոս, որ խօսակից լինի
Տիգարդի մասին: Չգիտէին ո՞ւմ
յանձնեն այս դժուար բանը, որովհետեւ
այստեղ հարկաւոր էր ո՛չ
միայն հաւատարիմ, այլ և բան
հասկացող մարդ: Խիլղեգարդան
չէր կարողանում այսպէսին ճա-
րել: Աւերջապէս Օտտօն, տեսնե-
լով որ գործն յառաջ չէ գնում,
ասեց մօրը.

— Լսեցէք, եթէ մենք այսպէս
մարդ գտնելու կը մանդանք, կար-
ծեմ որ դժուար գտնենք, իսկ այս
միջոցումը հայրս կարող է մեռ-
նել գերութեան մէջ: Հարկաւոր

է շտապել, ամէն բոպէն թանգ է :
Ես մէկ մարդ դիտեմ, որն որ ու-
րախու թեամբ կ'երթայ Եդիպոսս,
միայն՝ եթէ դուք համաձայնվիք :

— Ո՞վ է այդ. անհամբերութիւն
հարցրեց կոմսուհին :

— Ես ինքս, պատասխանեց Օտ-
տո : Մի՛ մերժէք իմ խնդիրքը,
մայրիկ : Ես՝ ողջ կեանքովս պար-
տաւոր եմ հօրը, ինչո՞ւ այն կեանքը
չբալէտք է զոհեմ նորա համար :

— Ի՞նչ ես ասում, Օտտո : Մի՛-
թէ այդպիսի երկար ճանապար-
հորդութիւն ես ուզում անել :
Դեռ հասակդ այնքան չէ, որ պա-
տահա՞ծ փորձանքներու դիմանաս :

Այս բանի համար փորձած մարդ
պէտք է ունենանք, և դու շատ
ջահիլ ես, սիրելի :

— Բայց որդիական սէրը ամէնին
կը յաղթէ. նա ինձ առաջնորդ կը
լինի, իսկ Աստուած՝ իմ օգնականս,
պաշտպանս :

— Ի հարկ է, որդիական սէրը
հրաշքներ է անում. բայց այդ ըզ-
դանցմունքը չը պէտք է չափից
անցկենայ ու յանդգնուի դառնայ :

— Որտեղ պէտք է պարտաւո-
րութիւն կատարել, այնտեղ յան-
դգնութիւն ինչ բան ունէ : Մենք
ունենք հիմա փող որ հօրը թա-
փենք, և չենք դռնում հաւատա-

ըիմ մարդ, որ Եգիպտոս ուղարկեցք. ես, ինչպէս որդի, մի՞թէ պարտաւորութիւն չունեմ որ իմ հայրը վերադարձնեմ մօրս:

Կոմսուհին զարմացած մնաց: Ո՛չ կարողանումէր համաձայնիլ նորա առաջարկութեան հետ, ո՛չ թէ չը համաձայնիլ. երկու ջրի մէջ տեղը կանգնած: Մէկ կողմից նորան քաշումէր իւր սիրելի ամուսնոյ սէրը և նորա հետ տեսնիլը, միւս կողմից վախեցնում էին նորան այն փորձութիւնները, որոնք կարող էին պատահել որդւոյ հետ: Երկար ժամանակ չէր գիտում թէ ինչ անէ. վերջապէս որդւոյ ան-

դադար խնդիրքները հարկադրեցին Խիլդեգարդին, որ բաց թողնէ նորան :

— Ախ, ինչպէս ես բաղդաւոր եմ կանչեց Ջահիլ կոմսը, մօր գիրկըն (գուքը) ընկնելով : Ես կը տեսնուիմ իմ սիրելի հօր հետ : Աստուած էլ ինձ կ'օգնէ : Ար տեսնէք, մայրիկ, թէ ես հօրս հետ միասին չը գամ. մենք էլի երջանիկ կ'ապրենք մէկտեղ : Ներքին ձայնը ինձ ասում է, որ ես կարեմ հայրս թափել գերութիւնից : Աստուած, դու լինիս իմ պաշտպան :

Խիլդեգարդաի լացն եկաւ, տեսնելով իւր որդւոյ այնքան հաւա-

տարմութիւնն ու սէրը: Նա աղա-
ջանքներ էր որ ուղարկումէր դէպ
'ի Ատուած, որ Օտտօին օգնու-
թիւն անէ, նորա վերայ հովանա-
ւորութիւն ունենայ: Կամսուհին
զանազան խորհուրդներ տուեց,
հրամայեց որ ամէն օր սուրբ Ա-
տուածածնին աղօթք անէ ու նորա
շէնքիցը կախ արեց տէր ողորմեա՛:
Օտտօն սկսեց ճանապարհի հա-
մար սխառաստութիւն տեսնել ու
առաւօտը վաղ, արեգակն երևցաւ
թէ չէ, նստեց ճիւղ վերայ, ու մօ-
րից օրհնութիւն առնելով, քշեց
դէպ 'ի արևելք:

5.

ՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆ :

Ճեր Այլբերիկը որ այնպէս շուտով համարեց փողերը, առանց նպատակի չէր. նա կամենումէր որ կոմսուհին միայնակ մնայ ու իւր չար մտքերը հեշտութեամբ կատարէ : Օտտօի հեռանալից երկու շաբաթ անցէր կացել, երբ նա եկաւ ամրոցը ու կամեցաւ Խիլդեգարդաին ներկայանալ : Կոմսուհին ուրախութեամբ ընդունեց նորան, բայց ինչպէս զարմացաւ, երբ այն

ազահ զառամեալ ծերը նորանից
սկսեց պահանջել մէկ ուրիշ ձե-
ռացադիր երկու անգամ աւելի
գումարով, քան թէ այն փողը՝ որ
Օտտօն վերառաւ: Արմսուհին պե-
լացած մնաց: Ծերն սկսեց առա-
ւել հրամայական կերպով կրկնել
իւր աներես, լիրբ պահանջմուն-
քը. բայց Խիլգեգարդան ՚ի հարկ
է մերժեց նորա առաջարկութիւ-
նը: Այլքերիկն սկսեց ջարանալ,
ոտները տափին խփելու անար-
գական խօսքեր ասել: Յետոյ, պա-
տուհանից տուած նշանով նորա
ծառայքը տուն թափեցան, առին
Արմսուհւոյն և դատերը ու կողպո-

տեցին մութ բանտերի մէջ :

Այս բանը կատարելից յետոյ,
Այլբերիկը հրամայեց որ Կոմսուհ-
ւոյ ծառաներին նոյնպէս բանտերը
դնեն : Ամբողջ շինեց իւր բնակա-
րան ու ինչպէս տանտէր հրաման-
ներ հանեց : Իւր օգնականներին
փող բաժնեց և Խիլդեգարդաի
պաշարներով սկսեց կերակրել նո-
րանց :

Յետոյ հաւաքեց դատարկապորտ
մարդիկներ, որոնց տալիս էր ռո-
ճիկ և որոնց պարտաւորութիւնն
էր պաշտպանել ամբողջ թ շնամի-
ներից : Այս նախադգուշութիւնը
թէպէտ հարկաւոր չէր, որովհե-

տև դրացի ազնուականները գնացել էին սուրբ երկիրը (Երուսաղէմ). բայց այս չարագործը աչքի առաջև ունէր, որ բան է, եթէ այսօր է, էգուց է, Օտտօն վերագառնայ, չը կարողանայ նորա հանդրատութիւնը խանգարել, ամրոցը ձեռից առնել: Միւս կողմից նա ձայն տարածեց թէ Խիլդեգարդան ու նորա աղջիկը Օտտօի հետ միասին գնացել են Քիչարդի մօտ և նորան, ինչպէս իւրեանց հաւատարիմ բարեկամին, յանձնել են ամրոցի կառաւարութիւնը: Նորա օգնականները մի և նոյնն էին ասում, մինչև որ բոլորքը հա-

ւատացին այդ բանը և մինչև ան-
գամ գովումէին նորան այդքան
անշահասէր լինելու համար:

Բայց Խիլդեգարդան շուարած
էր. նորան կողպեցին մէկ մութ ու
խոնաւ բանտի մէջ, ուր հազիւ
հասնումէր լոյսը: Ամէն օր ան-
գութ բանտապետը բերումէր մի
կտոր սև հաց ու մի թաս էլ ջուր:
Ոչ մէկ անգամ խօսք չէր ասում
և չէր մտածում, կոմսուհին կեն-
դանի է թէ մեռած.— նորա համար
թէ նա թէ մէկ շուն դիպի մէկ էր:

Մատղաշ Աայլբուրգաի հետ
էլ մի և նոյնն արեցին: Այս խեղ-
ճերու ցաւերի ու տառապանքների

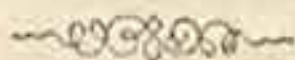
վկայն միայն Աստուածն էր. նորա
վերայ ունէին դրած իւրեանց յոյ-
սը, նորանից էին սպասում օգ-
նութիւն: Միս, ո՞վ կարէ նկարագ-
րել, պատմել, նորանց կրած նե-
ղութիւնները, ո՞վ կարէ համարել
նորանց աչքից թափած արտա-
նութները: Բանտերը նման էին
մութ ուխոր գերեզմաններու:

— Թէ գիտենար որդիս այս իմ
գրութիւնը, ասումէր ինքն իւրեան
Ամսուհին, գիտենար թէ նորա
ցանկութիւնն հասցրեց ինձ այս
տեղը... այն ժամանակ... բայց
ինչ մեղադրեմ Օտտօին, նա ու-
ղումէր հօրը գերութիւնից ազա-

տել...: Ախ, ինչ կը լինի ինձ
հետ...: Ուր է աղջիկս... ինչ
են անում նորա հետ...:

Այսպիսի մտքերը երբ նորա ե-
րեակայութեան առաջ գալիս էին,
ընկնումէր ծնկան վերայ ու աղօթք
էր անում Աստուծուն: Աղօթք
անելից յետոյ փոքր ինչ զօրու-
րութիւն էր ստանում: Փոքր ժա-
մանակ անց էր կենում, Այլբուր-
գաին միտն էր բերում ու կրկին
յուսահատութեան մէջ էր ընկ-
նում: Չէր գիտում խեղճը թէ
միայն մէկ պատն է բաժնում նո-
րան իւր սիրելի աղջկանից: Քա-
նի անգամ նա փորձումէր բանտա-

պէտից մէկ բան իմանալ, բայց նա
պատասխան չէր տալիս, ձայն էլ չէր
հանում: Շատ անգամ Կոմսուհին
այս մտածմունքների մէջ քնումէր,
երազումը տեսնումէր Վայլբուր-
գին, Օտտօին, Րիչարդին. նա
խօսումէր նորանց հետ, փաթթ-
վումէր ու յանկարծ քնիցը արթն-
ցած, տեսնումէր միայն բանտի
տկլոր պատերը:

6.

ՕՏՏՕՆ ՀԱՍՆՈՒՄ Է ԵԳԻՊՏՈՍ:

Զահիլ Աոմսի ճանապարհորդութիւնը շատ հանգիստ էր: Գերութիւնից իւր հօր ազատելու ցանկութիւնը, որն որ վառուած էր նորա սրտի մէջ, յաղթումէր այն դժուարութիւններին, որոնք երկար ճանապարհորդութե՛ մէջ պատահումէն միշտ: Օտտօն անցկացաւ Գերմանիա, Իտալիա և հասաւ Վենետիկ, ծովերու թագաւորը: Ի՛նչ սիրուն տեսարան բաց-

վեցաւ նորա աչքի տռաջւ։ Այն
նեղութիւնները որ փորձել էր
դարդակ դաշտերի ու անապատ-
ների մէջ, բոլորը մոռացաւ այս
գեղեցիկ քաղաքին մօտենալից։
Նա հեռուից զմայլումէր նորա գի-
գանտեան շէնքերով, երկնահաս
եկեղեցիներով, ահագին պալատ-
ներով։ Չմայլումէր անթիւ ջրանց-
քեայ փողոցներով և նորանց վե-
րայ արագաշարժ վենետիկեան նա-
ւակներով, որ նետի նման վազու-
մէին դէսուդէն, ժրաջան թիա-
ւարներու ձեռովը։

Վենետիկի մէջ ամէն բանն ան-
սովոր էր երևում Աոմսի աչքին։

Նա զարմանումէր, տեսնելով որ
միջերկրական ծովի ամէն կողմից
գալիս են պաշարով և ապրանքով
բեռնաւորած նաւեր: Նա ուշադ-
րութեամբ նկատումէր կայմերը
(եալքանները), չուանները և նա-
ւին պատկանեալ այլ և այլ բաները:

Օտտօն շուտով թողեց Վենե-
տիկը, որովհետև նորան մէկ նաւ
հանդիպեցաւ, որ երեք օրից պէտք
է Եգիպտոս հեռանար: Այն ժա-
մանակները Վենետիկցիք մեծ ա-
ռուտութիւն արեւելեան բնա-
կիչների հետ: Օտտօն, ցանկանա-
լով հօր հետ շուտով տեսնուիլը,
նաւապետի հետ համաձայնեցաւ

դնալ և հինգ օրւայ Վենետիկ ե-
կած էր, երբ նորա աջքից քաղաքն
սկսեց անհետանալ, կորչել: — Օտ-
տոն հեռացաւ Վենետիկից:

Կոմսի ծովային ճանապարհոր-
դութիւնը շատ յաջողակ էր: Աս-
տուծոյ ձեռքը նորա վերայ էր:

Վերջապէս Քիչարդի որդին
տեսաւ Եդիպտոսի ափը ու հէնց
որ ցամաքի վերայ իջաւ, սկսեց
հօր վերայ հարց ու փորձ անել,
ինչպէս էլ նաւապետը նորան խոր-
հուրդ էր տեսել: Մեծ դժուարու-
թիւնով իմացաւ, թէ Քիչարդին
առողջացրել տարել են վերին Ե-
դիպտոսը և թէ նա՝ փող չուներ:

նալու մասին՝ մնացել է մինչև
հիմա գերութեան մէջ: Նոյն ըն-
պէ Օտտոն ճանապարհ ընկաւ և
անցաւ ահագին Նեղոս գետը:
Ոչինչը չէր կարողանում նորան
կանգնեցնել, ոչ այն արևի պապա-
կիչ տաքութիւնը, ոչ արիւնարբու-
անասուններից վախը, ոչ երկար
ճանապարհի դժուարութիւները.
պէտք է հայրը ազատել և այս միտ-
քը միայն տալիս էր նորան զօրութի
ամէն բանի դիմանալու: Վերջա-
պէս հեռուից երևցան պիրամիդ-
ները, այն խորին հնութե՛ն յիշա-
տակարանները:

Մէկ անգամ, երբ Օտտոն նրա-

տել էր արմաւէնի ծառի տա-
կը, որ հանդստանայ, յանկարծ ե-
րևեցաւ մի փոքրիկ բան, որն որ
շարժուաւ: Այս առարկայն մօ-
տենումէր: Քանի մի ժամանակից
յետոյ, տեսաւ կոմսը մէկ մարդ՝
պատուելի կերպարանքով, սպի-
տակ մօրուքով, դալիս էր, ձե-
ռին սէկ սափոր: Որովհետեւ նա
երկար շորեր ունէր հագած, այս
պատճառով Օտտօն կարծեց թէ
ճգնաւոր է:

Կոմսը այս մարդու պատահելո-
վը շատ ուրախացաւ: Նա մօտե-
ցաւ այն ծերին, չորեց նորա առա-
ջև և օրհնութիւն ուզեց: Անա-

պատի բնակիչը, վերկացնելով Օտ-
տոին՝ ասեց գերմաներէն:

— Ես ո՛չ քահանայ եմ, ո՛չ էլ
իրաւունք ունեմ օրհնելու:

Բիջարդի որդին շատ զարմա-
ցաւ, լսելով իւր հայրենի լեզուն:
Սիրտը ակամայ քաշումէր նորան
դէպ'ի ծերը, որի անապատական
կեանքը նորան հրաշք էր երևում:
Օտտոն առաջարկեց անձանօթին
որ հանդատանայ ծառի տակը ու
իւրեան հետ բան ուտէ:

— Ես պարտաւորեմ ձեզի մե-
ծարել, որովհետեւ այստեղ է իմ
բնակարանս:

Ծերը, այս ասելով՝ մօտեցաւ

աղբիւրին, լցրեց սափորը ջրով և
Օտտօի ձեռիցը բռնելով՝ տարաւ
իւր քարանձաւը, որտեղ նա շատ
տարիից կենուամէր:

Ճերի բնակարանի մօտ խաչ էր
շինած, ծառի ճիւղերից հիւսած,
նորա մօտովը անցնելու ժամանակ,
երկուսնէլ խաչ հանեցին:

7.

ԱՆԱՊԱՏԻ ՄԷՋ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԷ՛ :

Ճերբ նստեցրեց կոմսին քարի վերայ ու առաջը դրեց արմաւ, թուղ և զանազան պտուղներ: Յետոյ, ինքն էլ նստեց նորա կողքին ու հարցրեց.

— Ասէ՛ք, խնդրեմ, ի՞նչ բանը հարկադրեց ձեզ այս անբնակ և զարհուրելի անապատ գալու:

— Ես գալիս եմ Եւրոպայից և փող եմ տանում, որ թափեմ հայրս, որն որ Եգիպտոսումը գերի է ընկած:

— Չեր որդիական սէրը ինձ շար-
ժումէ և դուք, 'ի հաւրկ է, ձեր
նպատակին կը հասնէք, որովհե-
տե Աճ կը լինի ձեզ օգնական :

— Իսկ դուք շատո՞ւց է որ այս
անասպատումն էք բնակում :

— Համարեա՛ քսան տարի է :
Ինձի գերեցին, և թէպէտ ազգա-
կաններիս շատ անգամ ուղարկե-
ցի նամակներ, որ ինձ թափեն,
բայց ոչինչ պատասխան չը ստա-
ցայ : Չեմ գիտում կենդանի են
թէ մեռած : Բայց դուք շատո՞ւց է
որ հօրից բաժնւլե լէք :

— Երկու տարի է :

Այսպէս՝ նորա բաւական երկար

Ժամանակ խօսումէին պատերազմի վերայ, Տաճկաց վերայ: Յանկարծ ծերը վեր թռաւ տեղիցը ու զարմանալով ասեց.

— Այդ ինչ է մատին: Այդ մատանին ինձ ծանօթ է:

Օտտօն հանեց մատանին մատիցը և տեց անապատի բնակչին. նա էլ փոքր ինչ շուռ ու մուռ տեց ու յետոյ՝ արտասուալի ձայնով ասեց.

— Աստուած իմ. այս իմ իշխանութեանս, իմ սիրելի ամուսնիս նշանատուութե՛մ մատանին է: Ա՞վ էք դուք, ասացէ՛ք խնդրեմ: Աւմի՞ց էք ստացել այս մատանին:

— Եթէ սա ձեր ամուսնի մատա-
նին է, ուրեմն՝ պատրաստվեցէք
իմանալու, որ... բայց չէ. ես չեմ
ուզում ձեզ վշտացնել վատ վատ
համբաւներով: Դուք առանց նո-
րանց էլ բաւական դժբաղդ էք...:

— Ասէք, ասէք, կանչեց ծերը:
Ոչինչ մի՛ ծածկէք, պատրաստ եմ
լսելու: Ես ՚ի վաղուց մեռած եմ
աշխարհիս համար և ոչինչի յոյս
չ'ունեմ, ուրեմն՝ հանդարտ կը
լսեմ այն համբաւները, որոնք ինձ
կը հաղորդէք:

— Ուրեմն՝ իմացէք, ո՛վ իշխա-
նազն տէր, որ այս մատանին ստա-
ցայ ձեր որդիից, որն որ ձեռիս
վախճանվեց:

— Որդիս մեռել է: Ո՛վ Աստուած, կարող էի միթէ այդպիսի տարաբաղդութեանը սպասել: Բայց խեղճ կի՛նս. ո՛հ, ի՛նչպէս դժբաղդ է նա, մնացած կը լինի առանց որդւոյ. ես՝ ՚ի վաղուց մեռած եմ նորա համար:

— Ձեր կի՛նը, իշխանազն տէր, այդ դժբաղդութիւնը իմացաւ միւս կեանքումը միայն:

— Ի՛նչ էք ասում. ո՛վ ասեց ձեզ. արդեօք չը խաբեցի՛ն ձեզ:

— Ես այդ իմացայ ձեր որդւոյ բերանից: Նորա մայրը այնքան վշտացած էր եղել ձեր հեռաւորութեամբ, որ չէր դիմացել վախ-

Ճանվել էր: Ազգակիցները՝ տես-
նելով նորա ջահիլութիւնը, ձե-
ռից խլել էին բոլոր ժառանգու-
թիւնը: Չեր որդին որ, էլաժ չէ-
լաժից այս մատանին միայն ունէր
մնացած, փախել էր ու երկար ժա-
մանակ անտառների մէջ էր ման
գալիս: Միանգամ նորան պատա-
հել էին աւազակները ու այնպէս
վերաւորել էին որ մահուան
դուռն էին գցել: Այս ժամանակեւ
որսի էի ման գալի, երբ գտայ ջա-
հիլ իշխանագնին կիսակենդան, ա-
ռայ ուսիս ու տարայ ամրոցս: Մա-
հից առաջ նա պատմեց մեզ իւր
գլխի վերայ անցածը ու այս մա-

տանին ինձ յիշատակ տուեց: Չեր
որդին մեռաւ, ինչպէս պատգա-
նումէր քրիստոնեային, ներելով
բոլոր թշնամեացը:

Ճերը լաց եղաւ: Քանի մի ըն-
պէից յետոյ նա չոքեց ու ձեռնե-
րը երկինք բարձրացնելով՝ ասեց.

— Տէր Աստուած. դու իմ ամէն
սիրածներիս մօտդ ես կանչել,
թող ես էլ նորանց հետ միաւոր-
վեմ. կամ եթէ վիճակած է ինձ,
այս անապատ տեղումը, երկար
տատանվիլ, զօրութիւն տուր ինձ
որ դիմանամ այս աշխարհի նե-
ղութեանցը:

Ճերը սուս կացաւ. յետոյ՝ երե-

որ ձեռներով ծածկեց, կիսաձայն
աղօթք կարդաց ու ոտին կանգնե-
լով՝ մօտեցաւ Օտտօին .

— Մեծաոգի երիտասարդ, թոյլ
տուէք ինձ իմանալ ձեր անունը .
ո՞վ էք կամ ո՞րտեղ էք ծնվել :

— Ես ծնվել եմ Շվարցվայլդու-
մը, անունս է Օտտօ, կոմս Բիչարդ-
դի որդի :

— Մի՞թէ, դուք կոմս Բիչարդի
որդին էք, իմ սիրելի բարեկամիս
որդին էք : Օ՛ ինձ համար մեծ ու-
րախութիւն է, որ որդիս ձեր ձե-
ռումն է մեռել : Գոնէ նորա մա-
հաւան անկողինը սրատած է եղել
բարեկամներով :

— Հայ, իշխանազն . մենք նորան
Թաղեցինք ինչպէս հարկն էր :
Սիսոս, իւր նեղ դրութեան ժա-
մանակը նա չը դիմեց մեզ . մենք
անսպասձառ կ'օգնէինք նորան ու
բոլոր ժառանգութիւնը կը վերա-
դարձնէինք :

— Շնորհակալ եմ, կոմս, իմ որդւ-
ւոյս այդքան բարեբարութիւն ա-
նելու համար, նորա վերայայդ քան
հողացողութիւն ունենալու հա-
մար : Ես իմ կողմանէ երախտագի-
տութիւնս կը հաստատեմ, օգնե-
լով ձեր հօր ազատութեանը : Ին-
ձի ոչինչ խոստմունքը չէ բռնում
այստեղ և եթէ ձգնաւորի շորեր

եմ հագել, պատճառն այն է՝ որ
այստեղի անհաւատները թէպէտ
քրիստոնեաներին շատ են հալա-
ծում, այնու ամենայնիւ ճնաւոր-
ներին պատիւ են տալի: Բայց թէ՛
ինչպէս ես այստեղ ընկայ, ահա
պատմեմ ձեզ: Գերի ընկնելից յե-
տոյ, փոքր ինչ ժամանակ որ ան-
ցաւ, տեսան որ ոչ ոք գլուխս չէ
թափում, վեր առան ու ծախեցին
մէկ խստասիրտ մարդու վերայ. նա
էլ ինձ հետ այնպէս անգութ սկ-
սեց վարւել, որ չը կարացի դիմա-
նալ ու փախայ: Մէկ ծեր մարդ
ընդունեց ինձ, տուեց այս հագուս-
տը և խորհուրդ տեսաւ որ այս ա-

նապատի մէջ թագ կենամ: Ձեզ
էլ անօգուտ չէր լինել այսպիսի
շոր հագնելը, որովհետև դուք սու-
րա մէջ առաւել հեշտութեամբ
կարող էք ճանապարհորդութիւն
անել և ազատել հայրը գերու-
թիւնից:

— Բայց որտեղից գտնեմ այդ-
պիսի շորեր:

— Ես մէկ էլ ի ուրիշ ունեմ: Դժ-
բարերը երկու տարի առաջ ու-
ղարկել էր ինձ, կարծելով՝ թէ այս
մաշել էմ: Բայց ասէք, խնդրեմ,
մի՞թէ ազատութեան համար՝ փո-
ղը հետերնիդ էք բերել:

— Հրամարէք, իշխանա՛զն տէր:

— Միթէ . զարմանալի բան է
որ ճանապարհին ձեզ չեն կո-
ղտալտել , Ատուած ձեզ վերայնա-
խախնամութիւն է ունեցել : Մի-
այն , խնդրում եմ , ճանապարհին
ինձի չը մեծացնէք , իշխանազն
կանչելով . այդով կարող էք կաս-
կածել տաք մեզ վերայ : Անունս
Անտօն դրէք առաւել լաւ կը լինի :

Այս խօսելումը գիշերն էլ մօ-
տեցաւ : Ճանապարհորդները , այս
անակնունելի գէպքի համար , Ա-
տուածուն շնորհակալութիւն ու-
ղարկելով՝ պառկեցան , որ փոքր
հանգստանան :

8.

ԱՆԱԳԱՏ:

Հէնց առաւօտը լուսացաւ, Ան-
տօնը մեր ջահիլ տղին ճգանաւո-
րի շորեր հագցրեց: Արեգակը՝ բա-
ւական բարձրացել էր երկնային
կամարի վերայ: Օտտօն նախաձա-
շիկ արեց, բայց ծերը ոչինչ չը
կերաւ, որովհետև իւր անապա-
տական բնակարանի մէջ ուղումէր
ծոմով և աղօթքով անցկացնել այս
վերջին ժամանակը: Դուրս դնա-
լից առաջ իշխանազնը պտուղներ

հաւաքեց ու սափոր վեր առաւ
հետը որ աղբիւրիցը ջուր լցնէ :
Յետոյ՝ երկուսը միասին Աստու-
ծոյ անունը յիշելով՝ ընկան ճա-
նապարհ :

Անկարելի է նկարագրել թէ
ի՞նչ էր զգում ծերը հեռանալով
այնտեղից, ուր այնքան տարի անց
էր կացրել հանդարտութե՛ն մէջ :
Դեռ երէկի նա կարծումէր թէ
այս անսպասի մէջ պէտք է մեռ-
նի, իսկ այսօր իւր խաղաղ բնակա-
րանը պէտք է աշխարհային բազ-
մաձայն կեանքի հետ փոխի : Ճա-
նապարհորդները գնումէին դէպ
ի պիրամիդները : Օտտօն ասումէր

Տերին թէ շատ զարմանումէ այս
հնութեան յիշատակների մեծու-
թեան վերայ :

— Դամանակի երկարութիւնը, ա-
սումէր Տերը, ոչինչ վնաս չէ հաս-
ցրել այս պիրամիդներին, պատ-
ճառը որ շատ ամուր են շինուած :

Այս արուեստական լեռները ա-
մէնին զարմացնումեն. տե՛ս, այս-
տեղից մինչևի այն պիրամիդները՝
եօթանասուն մօտ վերստ կը լինի,
և չը նայելով այսպիսի հեռաւո-
րութեանը, տե՛ս ինչ մեծ են երե-
ւում : Հինգ վերստից խօ կը կար-
ճես թէ հինգ քայլի վերայ են :
Ահամայ կամօք մարդ զարմանումէ

երբ Միտն է բերում թէ քանի
հարիւր տարի առաջ շինվել են,
բայց մօտից տնտղելիս, կարծու-
մես թէ երէկ են աւարտել: Այս
կողմերքը Եգիպտոսի առաջուայ
շքեղութեան յիշատակներ շատ
կան. այստեղ կը գտնէք քանդված
մեհեաններ, լաբիրինտներ, պա-
լատներ...: Ինչ պէտք է ասէին
հին Եգիպտացիքը, եթէ տեսնէ-
ին որ նորանց շքեղազարդ շէն-
քերը՝ շնագայլոց բնակարան է
դառել, որ նորանց քանդված մե-
հեաններովը՝ վիթերն ու եգիպ-
տահաւներն են զբօսնում:

Մէկ այսպիսի զգալի տեսարանն

էլ Ֆիլի աւերակներն են. ես եր-
բէք չեմ մոռանայ այն տպաւորու-
թիւնը, որ նորանք իմ մէջ թողե-
ցին: Այս էր երեկոյեան, արեգա-
կը մայր էր մտնում: Համատարած
լռութի էր թագաւորում ու ցե-
րեկուայ տաքութիւնը փոխվել էր
գիշերուայ հովի հետ: Ես մօտե-
ցայ այն երևելի քաղաքի աւերակ-
ներին, նստայ կտոր սիւնի վերայ
և մտքիս հետ ընկայ: Այս հարու-
ստ, մէկ ժամանակ, քաղաքի քա-
րուքանդ արած շինութիւնները
տեսնելիս, ա՛խ քաշեցի: Ահա, ա-
սեցի ես, հարիւրադռնեայ, քա-
ղաքների մայր անուանած Ֆիլի

տխուր մնացուածները: Ո՛ւր են
հոյակապ մեհեանները, խրեանց
երևելի պատգամներով: Ո՛ւր են
հարուստ բնակիչները: Որտեղ ան-
դադար հնչումէին ուրախալի ձայ-
ները՝ այնտեղ կանգնած են փուլ
էկած պատերը: Մէկ ժամանակ բո-
լոր ազգերը դիմումէին այս կողմը՝
վաճառականութեան համար. իսկ
այժմ . . . փողոցները դարդակ,
պատգամները դարդակ, ժողովրդի
բազմաձայն ու բազմաշխատ գոր-
ծունէութիւնը փոխվել է մահ-
ուան լռութեան հետ: Ահա մարդ-
կութեանս համար լաւ դաս: 'Ի
զուր կը սկսենք քրքրել այս հոյա-

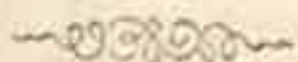
կապ շինութեանց հիմնողների ա-
նունները, ՚ի զուր կը սկսենք մար-
մարիոնի կտորների վերայ պատաս-
խանի մանգալ։ — Ոչինչ չենք գրա-
նել։ Մինչև անգամ թափառա-
կան Արաբացին էլ, այս առաջւայ
լուսաւորութեան յիշատակների
մօտովը անցնելիս, մէկ երեսը չէ
թերում նորա կողմը։ Ահա՛, ինչեր
էի մտածում, սիրելի Օտտօ, այն
հին շինութեան աւերակներին
նայելով։ Մտածելով մարդուս այս
ոչնչութեան վերայ, որն որ ամէն
քայլի մէջ տեսնումենք՝ ասեցի-
ով Աստուած, միայն դ՛ու կաս և
մնաս յաւիտեան։

— Ասէ՛ք խնդրեմ, ո՞վքեր են այս

կողմի բնակիչները կամ ինչպէսի
մարդիկ են, հարցրեց Օտտօ :

— Սյս անապատի կողմերու բնա-
կիչները Արարացիք են : Մորանք
են որ մինչև հիմա անխախտ պա-
հուսմեն այն առաքինութիւնը, որը
մեր նախահարց ժամանակն էր •
խօսքս հիւրընկալութեան վերայ
է : Մորանք բաց ունեն միշտ տան
դռները՝ ճանապարհորդ ընդու-
նելու համար : Մորանց հարստու-
թիւնը ոչխարներու մեծ մեծ հօ-
տերն են : Արարացիք հիւրին ըն-
դունումեն սրտաշարժ բարութք :
Ճանապարհորդները նորանց ըն-
ծայումեն մի բան, թէ ոչինչ չու-
նեն, տալիս են ծաղիկ կամ ծառի

Ճիւղ: Սյս հասարակ ու բանաստեղծական նշանով խնդիրքը՝ բաւական է որ նորանց սիրտը շարժէ: Սիրով ընդունելից յետոյ՝ նորանք ամէն կերպով աշխատում են, որ իւրեանց հիւրը լաւ ժամանականց կացնէ: Լաւ դառն են խորովում ու գնում են առջևը, որ առաջ նա վերառնէ: Հիւրը գոնէ երեք օր պէտք է մնայ այնտեղ ու տանտէր համարէ իւրեան: Սրաբացին երբէք նորան խէթ աչքով չի մտիկ տայ. ընդ հակառակն՝ նա իւրպարտաւորութիւնը չը կատարելու վերայ մտածելը մինչև անգամ յանցանք է համարում:

9.

ԵՐԶԱՆԻՎ ՀԱՅՐ :

Ճանապարհորդները հանդարտ
անցան այն անապատով : Ճգնաւո-
րական շորերը նորանց ամէն հա-
լածանքից, անպատուութիւնից
պաշտպանումէր : Չորս օրից նո-
րանք մէկ քաղաք հասան, որտեղ
դիշերը անցուցին : Օտտօն սկսեց
հօր մասին հարց ու փորձ անել ու
խմացաւ, որ նորա տէրը հինգ մղոն
հեռու քաղաքի մէջ է կենում :
Մանուկ երիտասարդը 'ի վաղուց

ուրախանումէր հօր ազատութիւնը
վերայ, և այս ճանապարհորդութեան
մէջ քաշած նեղութիւնն
ները աչքին չէին երևում: Տի-
ջարդն էր միայն նորա աչքի առա-
ջը: Միւս օր առաւօտը իշխանագն
ու Օտտօն ուղղեցին իւրեանց
քայլերը դէպ ՚ի այն քաղաքը,
բայց Նեղոս գետին մօտիկցած ժա-
մանակը, նորանք հարկադրված էին
դէս ու դէն ընկնելու, մինչև անց-
քը կը դանէին: Արեգական ճառա-
դայթները այնքան սաստիկ այրու-
մէին խեղճ Օտտօին, որ նա հա-
զիւ հազ դիմանումէր շոքին: Չա-
հիլ տղան վախումէր որ հիւանդա-

նայ, ու այս բանի վերայ մտածե-
լիս՝ նա դողու՛մէր: Բայց ալևոր իշ-
խանազնը մխիթարու՛մէր նորան,
ասելով թէ՛ քանի մի ժամից կը
տեսնվեն Տիգարդի հետ:

Վերջապէս ճանապարհորդնե-
րը ողջութեամբ հասին այն քա-
ղաքը, որն որ կանգնած էր բարձ-
րութեան վերայ, ուր տեղից երե-
ւումէին Նեղոսի ափերը: Մանուկ
կումսը աղօթումէր առ Աստուած,
որ նա իւր նախախնամող ձեռովը
առաջնորդէ նորան այս բուսկիս և
օգնէ հօր ազատութեանը:

Քաղաքի մէջ տեղը մահմետա-
կանաց կաքատունն էր, երկու աշ-

տարակով (բուրջ)։ Իշխանազներ
մօտեցաւ նորան ու տեսնելով ծեր
մարաբուտին *), հարցրեց .

— Թէ ամենակարողի անունը կը
սիրէք, ասէ՞ք ինձ, որտեղ է Ալի-
ալ-Արունի տունը :

— Ալիի տունը այս տեղից հեռու
է, այս ասելով՝ մարաբուտը ցոյց
տուեց մահմետականի տունը :

Իշխանազներ շնորհակալութիւն
արեց նորան ու գնաց դէպ ՚ի այն
տունը :

Ըէմքի մէջ նստած էր գերին :
Ճանապարհորդները հարցրին . կա-

*) Մահմետականաց քահանայ :

ընդէն արդեօք նորա տիրոջը տես-
նել: Գերին դնայ ու շուտ յետ
դառաւ: Նա համբուրեց անծա-
նօթ մարդկանց շորը, ինչան հաշ-
տութեան, և առաջնորդեց մինչե-
ւի սենեակը, ուր արդէն պատ-
րաստած էր զովարար խմելիք:

Իմ տէրս հիմա սարապ չէ, ա-
սեց գերին, ու մինչև նորա գալը
անուշ արէք: Ճանապարհորդներն
էլ շատ ուրախացան այս բանի
վերայ ու մեծ ախորժակով սկսան
խմել:

Մէկ ժամ անցաւ ու դեռ տէրը
չէր երևում: Նորանք անհամբե-
րութիւն սպասումէին: Յանկարծ

դուռը բացուեց, ներս մտաւ Ալին :
Ճեր իշխանսոյն գլուխ տուեց նո-
րան ու ասեց .

— Ներկայացնումեմ քեզ, տէր
իմ, այս ջահիլ քրիստոնէային :
Սա եկել է այստեղ Եւրոպայի մէ-
ջից իւր հօրը տեսնելու, որ քեզ
մօտ գերի է և խնդրումէ քեզ ա-
զատութիւն տալ նորան, որ իւր
մօր և քրոջ արտասուքները ցա-
մաքեցնէ : Խղձա՛ այս երիտասար-
դին, մեծահոգի Ալի, ու կատարէ
սորա խնդիրքը . միթէ քեզ չե՛
ժարժում այս քրիստոնէայի որ-
դիական սէրը, որ տուն ու տեղը
թողած, այսպիսի երկար ճանա-

սլարհ է եկել, ծովեր է անցկացել, հազարումէկ ցաւի է դիմացել, — և ինչո՞ւ, — հայրը ազատելու: Գուհարուստ ես. բայց Ատուած կը մեծացնէ հարստութիոյս բարի գործի համար, կը տայ քեզ առողջութիւն և կը բանայ իւր ողորմութեան դուռը:

— Այս ջահիլի հօր անունը ինչպէս է, հարցրեց Ալին, հետաքրքրութեամբ նայելով Օտտօին:

— Եւրոպայում նորան անուանումէին Շվարցվայլի Քիչարդ.

— Իսկ դ՞ո՞ւ ով ես:

— Ես անապատի մի խեղճ բնակիչ եմ, որ արդէն քսան տարի

ապրումէ մէկ քարանձաւի մէջ :
Ախ, տէր իմ, ես այս երիտասար-
դի համար խնդրումեմ այնոր հա-
մար, որ սա իրաւունք ունի երախ-
տագիտութիւն պահանջել ին-
ձանից : Անգոհ լինելը մեծ մեղք է :
Սա ընդունել է իմ որդւոյս, որին
արտաքսած են եղել չարամիտ բա-
րեկամները իմ սեպհական տնից :
Որդիս անտառի մէջ վիրաւոր-
ուած վախճանվում է եղել, երբ
սա նորան դտել է ու ինքը տարել
է իւր տուն : Որդիս վախճանվել
է սորա և սորա հօր ձեռքումը, որ
մէկ ժամանակ ընկերս էր եղած,
սորա յանձն են առել քրիստոնէ-

ական կերպով թաղել նորան: Ասա՛, ուրեմն, Ալի, չը պէտք է՞ որ ես երախտագէտ լինեմ:

— Որդիական և ընկերական սէրը մեծ առաքինութիւններ են:

Յետոյ Ալին հրամայեց իւր ծառային, որն որ երեք ծխաձիգ բերեց, ներկայացնել հին հաստիկին (այսպէս էին անուանում մահամետականները կոմս Րիչարդին):

Հինգ ընկերացի ծառայն յետդարձաւ մէկ ուրիշ մարդու հետ արեւմտեան շորերով: Օտտոն նորան տեսածին պէս, փաթթվեցաւ շըլնքովը ու կանչեց.

— Ահա՛ հայրս:

Ո՛վ կարէ նկարագրել Քիչարդի
զանրմանքը, որն որ հազիւ ճանա-
չեց իւր որդին միանձնական կո-
պիտ շորերի մէջ: Բայց ՚ի այդ, ջա-
հիւ կոմսի վարդի պէս բացուած
երեսը աշխատանք ու շատ նեղու-
թիւն քաշելից դեղնել, թառա-
մել էր և Մփրիկէի այն պապակիջ
արեգակից այրվել էր: Նորանց
արտասուքները գետի պէս սկսան
ողողալ ուխառնվիլ միմեանց հետ

Ալի-ալ-Արունը զմայելով նա-
յուամէր այս սրտաշարժ տեսարա-
նին: Վերջը՝ մօտեցաւ Օտտօին,
բռնեց նորա ձեռիցը ու ասեց.

— Դու իմ սիրտը շարժեցիր,

քո հայրը հիմա ազատ է, այ երիտասարդ. ես նորան դարձնումք թեզի, որովհետև դու արդէն ազատեցիր, թափեցիր հայրդ, այս երկայն ճանապարհորդութե մէջ քաշած նեղութիւններովը: Այդպէս դէպ ՚ի նա երախտագէտ կացու երջանիկ կը լինես:

Քիչարդն ու Օտտօն շնորհակալութիւն արին Ալիին այս մեծահոգութեան համար:

— Դուք ոչինչ չէք կամենում. հարցրեց Քիչարդի նախկին տէրը: Ինձ մօտ հանգստացէք ու վաղը կը հրամայեմ որ առաջնորդեն ձեզ մինչև ՚ի Գամիէտար, որտեղ

հէշտ կարէք եւրոպայ գնացող նաւ
գտնել :

Մահմետականը այս ասելով դարձաւ
իւր առանձնասենեակը, թողնելով
սենեակումը կոմսին, որն որ
իւր գերութիւնից այս անակնու-
նելի ազատութեամբը յափշտակ-
ված էր :

Այս միջոցումը անապատի բնա-
կիւնը մօտեցաւ Քիչարդին :

— Հայրիկ, ասեց Օտտօն, ահա
սա է իշխանագն Քորբերտ Գրեն-
ֆելդը: Սորան եմ պարտաւոր ձեզ
զիշուտ գտնելովը :

Քիչարդը իւր աչքերին չէր հա-
ւատում: Կայումէր այնպէս, որ

կարծես թէ աշխատումէր միտ բերել իւր հին բարեկամի երեսի գծերը: Աերջապէս, փաթթվելով նորա հետ, կանչեց.

— Ուրեմն ես իմ հին բարեկամիս եմ տեսնում, Տոբերտին: Ախ, ինչպիսի երջանկութիւն է: Ո՞վ իշխանագն, այդ ի՞նչ հագուստի մէջ եմ տեսնում ձեզ: Ի՞նչը հարկադրեց ձեզի միանձնական շորեր հանգնելու:

Իշխանագնը չը դիտէր նոյնպէս, թէ ինչպէս յայտնէ իւր ուրախութիւնը: Յետոյ նա պատմեց թէ ինչպիսի կեանք է վարել անատատումը:

10.

ԵՒՐՈՊԱՅ ԴԱՌՆԱԼԸ:

Ալին միւս օրը կանչեց Օտտօին
իւր հօր հետ միասին, երեկուայ
խոստմունքը կատարելու: Նա նո-
րանց տուեց ոսկւով լի քսակ ու
Րիչարդի աղատութե՛ն վկայած ուղ-
թը: Յետոյ նա նորանց բարի ճա-
նապարհ ցանկալով հրամայեց իւր
ծառաներին, որ մինչև Նեղոսը ա-
ռաջնորդեն: Այստեղից ճանա-
պարհորդները կարող էին գետու-
վը հասնել մինչև Կամիէտտա:

Րիչարդը սեղմեց բարեսիրտ
Ալիի ձեռները, դէպ ՚ի կուրծքը
տանելով և շնորհակալութիւն ա-
րեց նորա մեծահոգութեան հա-
մար: Կոյնպէս և Օտտօն շնորհա-
կալութիւն արեց և երկուսը միա-
սին դառը արտասուօք բաժնվե-
ցան Ալիից, որի առաքինութիւնը
շարժել էր նորանց:

Բոբերտը սպասումէր նորանց
պողոցումը և երեքը միասին, Ալի
երեք ծառաների առաջնորդու-
թեամբ, դնացին դէպ ՚ի Կեղոսը:
Գետին հասած ժամանակ, ծառա-
ները յետ տարձան իւրեանց տի-
րոջ մօտ, կրկին շնորհակալու-

Թիւն տանելով կոմսից ու նորա
որդիցը :

Ճանապարհորդները յաջողութիւն
հասան մինչև Գամիէտտան: Այս-
տեղ նորանք սպասեցին մի քանի
օր, վերջապէս մէկ նաւ գտան, որ
Գենուա էր գնում: Հորերը փո-
խեցին ու նստան նորա վերայ:

Երեք շաբաթից յետոյ կոմսը
հասաւ Գենուա, ուր երկու օր
մնալից յետոյ որդւոյ ու իշխանագ-
նի հետ յուղի անկան Գերմանիա:

Րիչարդը ցանկանումէր շուտ
տեսնուիլ իւր սիրելի ամուսնւոյ ու
նազիկ աղջկայ հետ:

Ճանապարհորդները անց կա-

ցան Պիէմոնտեան, Սալսեան և
Զվիցերեան սարերը: Աերջը տե-
սան նորանք Կոնստանսեան չիճը և
մի քանի ժամից հասան Շվաբիա:
Ահն մի քայլի վերայ կոմսի ան-
համբերութիւնը աւելանումէր:
Նորան երևումէր թէ Խիլդեգար-
դան պատուհանից է նայում, իսկ
Ասյլբուրգան, պատովը ծլվլիկ ե-
ղած ճանապարհորդներին աւե-
տիս է տալիս: Այս ասէնը երևա-
կայութեան խաբէութիւնն էր:

Աերջապէս Րիչարդը մտե-
ցաւ ամրոցին և զարմացած մնաց,
որ կամուրջը վերցրած էր, պատի
վերայ ման էր գալիս զինւորած

պահապանը, և դռներու վերայ
էլ չէր փրփրում իւր տոհմական
դրօշը:

Բիջարդն ու Օտտօն միմեանց ահ
ու դողով նայեցին և չգիտէին ի՞նչ
մտածեն: Յետոյ մօտեցան դռնե-
րին ու յայտնեցին, թէ Եգիպտոս-
սից եկողները պահանջում են իւ-
րեանց կալուածքները մտնել. ո՞չ
ոք չը բացեց նորանց: Նորա ա-
ռաւել խստիւ սկսան պահանջել,
սպառնալ (ГРОЗИТЬ). — Բոլորը ՚ի
զուր:

— Այս դաւաճանութիւն (ИЗ-
МЕНА) է. կանչեցին Օտտօն ու
իշխանազնը:

— Այ՛ն ասեց Ռիչարդը, Բայց մենք չարաչար կը պատժենք ամբողջի այժմեան իշխողին: Տէ՛ր Աստուած: Արդեօք ի՞նչ է եղել Խիլդեգարդաի ու Վայլբուրգաի հետ:

Բորերտն, Օտտօն ու Ռիչարդը գնացին մօտակայ գիւղը: Այստեղ նորանց ասեցին, թէ Այլբերիկն է իշխում այն ամբողջի մէջ Օտտօի յանձնարարութեամբը:

— Ի՞նչ են ասում. մտքիս էլ չէ եկել նորան յանձնելը, ասեց ջահիլ կոմսը:

— Բայց կոմսուհի Խիլդեգարդան ու Վայլբուրգա աղջիկս ո՛ւր են:

— Նորանք, թէ Այլբերիկին կը

հարցնես, գնացել են կոմս Օտ-
տոի հետ միասին Եգիպտոս. պա-
տասխանեց գիւղացին:

— Այս ի՞նչ բաներ եմ լսում.
կանչեց Րիչարդը:

— Նոյն րոպակէին կոմսը գնաց իւր
կալուածատէրներին (vassaux) մտա-
պատմեց բոլոր անցքը և գրեց նա-
մակ ամրոցը, սպառնալով, թէ զօ-
ւով կը խլէ այն ամէն կալուածքը,
եթէ Այլբերիկը չի համաձայնվի
վերադարձնել իսկական տիրոջը.
Բայց Այլբերիկը նորա սպառնա-
լեաց վերայ սաստիկ ծիծաղելով
պատասխանեց թէ կոմսի ընտա-
նիքը 'ի վաղուց են մեռել:

Ամսը հաւաքեց կալուածատէր-
ներին, զինւորեց նորանց ու գի-
շերով ընկաւ ամրոցի վերայ: Մեծ
գժուարութեամբ կարողացան պա-
շարողքը (осаждающие) առնել
այն ամրոցը: Այս փոքրիկ պատե-
րազմի ժամանակ Այլբերիկը պա-
տից վար ընկաւ հորը և գլուխն
ու ոտները կտորտվելով, աւան-
դեց հողին:

Մորանից յետոյ Րիչարդը՝ գե-
րիներին հարցնելով՝ իմացաւ Այլ-
բերիկի անգութ արարքը: Օտտոն
վաղեց իւր մայրը ու քոյրը ազա-
տելու:

Ղերտաին բազդաւորած ընտա-

Նիքի մէկ մէկու տեսութիւնը բո-
լոր ներկայ գտնվողներէ սիրտը
շարժեց: Քիչարդը ոչ ոք չը պատ-
ժեց, որովհետեւ Այլերիկը իւր
համախոհներէ (СООБЩИКЪ) մեծ
ժասի հետ սպանվեցան պատե-
րազմի ժամանակ, իսկ մնացեալքը
փախան:

Քիչարդը մեծ հանդէսով շնոր-
հակաութիւն արեց Աստուծոյն,
որ ինքը ազատութիւն ստացաւ
գերութիւնից և յաջողութեամբ
ջարդեց թշնամիքը: Ընդ նմին նա
բաշխեց աղքատաց առաձեռն ու-
ղորմութիւն, սարգևեց կալուա-
ծատէրներին և այս անցքի յիշո-

դուժեան համար հրամայեց, որ
մէկ սիրուն եկեղեցի շինեն. Բո-
բէրան էլ Քիչարդի մօտ մնաց,
որն որ երջանիկ ապրումէր իւր
բարի ընտանեաց և ճշմարիտ բա-
րեկամի հետ:

Ը. Մեթոբուկ

ԸՆՏՕՆԷ

ԵՒ

ՆՈՐԷ ԸՈՒՆԷ

Handwritten text at the top of the page, possibly a signature or title, written in a cursive script.

A large, faint, oval-shaped mark or stamp, possibly a seal or a decorative element, located in the upper middle section of the page.

Handwritten text in the middle section of the page, appearing as a single line or a short phrase.

Handwritten text in the lower middle section of the page, possibly a date or a specific reference.

ԵՆՏՕՆԸ

ԵՒ

ՆՈՐԱ ՀՈՒՆԸ

Անտոնի հայրը թէպէտև աղ-
նիւ, բայց շատ խեղճ մշակ մարդ
էր: Նա ոչինչ չունէր աշխարհիս
երեսին, բայց ՚ի այն գործիքը, ո-
րով օրական հաց էր գտնոււմ: Բո-
լոր իւր ունեցած չունեցածը վատ-
նել էր կնոջ երկարժամանակեայ
հիւանդութեանը վերայ և վերջն
էլ՝ փոխանակ չարչարանաց վարձը
ստանալու, գրկվել էր իւր սիրա-

կան ամուսնից։ Ահա այսքան նե-
ղութեանց մէջ կը մտածէր թէ
ինքը աշխարհիս մէջ աւելորդ է
և ուրախութեամբ մահ կը ցան-
կար, բայց յանկարծ միտը կ'ընկ-
նէր իւր Անտօն որդին, որին սի-
րումէր իւրանից աւելի ու ինքի-
րան կ'ասէր․ չէ՛, ես պէտք է ասլ-
րեմ իմ որդւոյս համար։ Անտօնն
էր ազնիւ ու խոնարհ բնութեան
տէր տղայ և իւր բարի վարքովը
սիրելի էր բոլոր ընկերների ու
գրացիների աչքումը։

Միանգամ նա անցնումէր մէկ
պալատի դրան մօտ․ ծառայն որ
նորան տեսաւ՝ կանչեց ու ասեց․

այ տղայ, ուզումես քսան կոպէկ
փող աշխատել: Անտօնը պա-
տասխանեց. շատ մեծ ուրա-
խութեամբ, բայց ինչ պէտք է
անել:

Ծառայն. Մեր շներից մինին
պէտք է վեր առնես, վզից քար
կապես ու դետր ձգես:

Անտօն. Իսկ ինչո՞ւ կամենումէք
կորցնել նորան, մի՞թէ մարդու
կծել է:

Ծառայն. Չէ՛, դու յետոյ պատ-
ճառը կ'իմանաս: Այս ասելով նա
բռնեց Անտօնի ձեռից, տարաւ նո-
րան մի ամբարանոց և ցոյց տուեց
տնկիւնումը մէկ փոքրիկ շուն յար-

դի վերայ, որ երևումէր թէ միայն
մի քանի ընկերացիք է ապրի.
Տաղը վեր էր եկած և բոլոր մար-
մինը վերքերով պատած:

Անուշ. Ո՛հ, խեղճ անասուն, ինչ
պիտի ցաւալի դրու թեան մէջ է:

Ծանայն. Ահա հէնց այդ պատճա-
ռաւ աղջիկ պարոնս կամենումէ
կորցնել, որովհետեւ այս տանը
շատ շներ կան, վախումէ որ նո-
րանք էլ այդ ցաւի չը յանդիպեն:
Ահա, եթէ կամենում ես քանկո-
պէկը, ա՛ն ու խեղճի՛ր: Ես հա-
րիւր մանկեթով չեմ մօտ դնայ:

Անուշ. Բայց անպատճառ հար-
կաւոր է որ ես դետը ձգեմ. կա-

րե լի է առողջանայ:

Ծարայն. Աղջիկ պարնի բժիշկն
ասեց, որ էլ ազատելու ճար չըկայ:

Անրօն. Բան չըկայ. Թող փորձեմ:

Ծարայն. Ինչ կամենաս արա՛, բայց
մեզի ազատիր դորանից:

Անրօն. Քսան կոպէկը էլի կ'ըս-
տանամ:

Ծարայն. Ա դու փողսիրող ես
եղել:

Անրօն. Ինձ համար չեմ ուզում,
պարոն, այլ դորան համար: Թէ
որ ես փողատէր էի եղել, ինձ ոչ
ինչ հարկաւոր չէր լինի, բայց ես
ինքս չեմ կարողանում օրական
հացս դռնել, դորան սրտեղից կե-

բակրեմ, քանի որ հիւանդ է:

Ճարտար. Ուրեմն առ այս քանի
կոպէկը ու բանը վերջացնենք
շուտով:

Անտօնը մօտիկցաւ շանը, պա-
տատեց յարդի մէջ ու վազելով
դուրս եկաւ իւր հօր մօտ դնա-
լու, որ բաւական հեռու տափումը
մշակումէր: Ճանապարհին քանի
մտիկ կըտար յարդին, սիրտը կը
ճմլէր և ինք իրան կ'ասէր. խեղճ
շուն, դու պէտք է շատ չարչար-
վես. ախ, ինչպէս ցաւումեմ. թէ
որ ես կարացել էի քեզ օգնել,
երջանիկ կը համարէի անձս. բայց
հաւատա՛ ինձ, քեզ ոչ մի ժամա-

նակ ջուրը չեմ ձգելու:

Նորա առաջի հողան այն էր որ
դեղը անցնելիս փափուկ հաց առ-
նէ: Հաց ծախողից խնդրեց որ մի
փոքր աման տայ: Հացը բրթեց
ջրումը որ առաւել փափկացնէ
չան համար կերակուրը. բայց շու-
նը հազիւ թէ կարաց հիւթը լըլը,
լեզուի ծայրով:

Հայրը շատ բարկացաւ Անտոնի
վերայ որ այսօր ուշացել էր, բայց
երբ բանը հասկացաւ՝ փաթթվեց
նորա պարանոցովը ու համբուրեց
նորա խոնարհ աչքերը, ասելով.
Շատ ապրիս որդի. աշխատի՛ր ոյդ
կարեկցութեան հողին մինչև մա-

հը ունենալու :

Այն տափի մօտ, որտեղ բանու մէին հայրն ու որդին, մէկ լաւ կանաչ տեղ կար : Անտօնը վեր առաւ դողդղան շանը, տարաւ այնտեղ և խոտի վերայ հանգստացրեց որ տաքանայ արևով : Խեղճի հիւանդութիւնը մնի շատ ուտելիցն էր եղել, ու երբ արևի տաքութեամբ մի փոքր ոյժ ստացաւ, կարծես թէ քնից զարթեց ու չորս կողմ կանաչ խոտ տեսնելով սկսեց բնական ազդեցմունքով առողջարար խոտ պտռտել : Մի քանի ժամից յետոյ Անտօնը թողեց իւր բանը, որ դնայ տեսնէ

Թէ ինչպէս է շունը . բայց ինչ
զարմանքի և ուրախութեան մէջ
ընկաւ , երբ յետ նայեց ու տեսաւ
շանը , որ լղումէր նորա շորերը :
Ահա այսպէս ութը օր ձեռին բըռ-
նած իւրեան հետ կը տանէր ու կը
բերէր տափը՝ կանաչ խոտի վե-
րայ , մինչև որ շունը բոլորովին ա-
ռողջացաւ : Անտօնն էլ չէր հո-
գում որ ծառայի տուած փողը ող-
ջը մսխեց , որովհետև հիմա նա
կարող էր կերակրել նորան այն
հացով , որով ինքն էր կերակր-
վում : Եւ որովհետև նա իւր շա-
նը շատ սիրեց , անունն էլ դրեց
սիրեկան :

Միրեկանը օրէց օր գեղեցկա-
նումէր, պայծառանումէր: Նորա
աչքերը որ համարեա՛ թէ մեռած
էին, սկսան կենդանանալ, ուրա-
խութիւն ցոյց տալ: Նորա մարմ-
նոյ անդամները քնքուշացան,
փափկացան: Շուտով քոսոտու-
թիւնն էլ անցաւ, սպիտակ ձիւնի
պէս մազերը դուրս եկան ու բո-
լոր իւրեանց շքեղութիւնը ստա-
ցան:

Բայց որովհետեւ ամէնին յայտ-
նի էր, թէ Միրեկանը կը պատկա-
նի այն պալատի տիկնոջը, շուտով
նորա ականջին հասաւ ոյս անակ-
նունե լի բանը: Տիկինն ուղարկեց

Անտօնի մօտ ծառային, որ երկու
ուրբիով առնէ այն շունը. բայց
Անտօնը պատասխանէ ց. ձեր Աղ-
ջիկ պարօնը կրկին կը հրամայէ
գետը ձգել Սիրեկանիս թէ որ
հիւանդանոց, բայց ես չեմ էլ հե-
ռանոց նորանից: Ի՞նչ փող պէտք-
է հաւասարվի այն ուրախութե-
ու ընկերութեան, որն որ սա ինձ
անումէ: Մենք մէկմէկից չենք կա-
րող հեռանալ: Անտօնը այս բանը
սուտ չէր ասում, եթէ որ նորան
մեծ դանձ էին տուել, նա իւր շան
հետ չէր փոխի: Սիրեկանը նոյն-
պէս երբէք նորանից չէր հեռա-
նում կամ հեռացած ժամանակ

երբ կըզար, յառաջ դէմ կ'երթար հազար ու մէկ շարժմութենէր անելով: Երբ Անտօնը մի վայրկեան կը թողնէր իւր բահը ու կ'երթար մի հովանաւոր ծառի տակ հացուտելու, մէկ նշան տուածին պէտ Սիրականը չորս ոտի վերայ թռչելով կը վազէր տիրոջ մօտ, երկու ոտի վերայ կը կանգնէր, ուրախութիւնից պոչը կը շարժէր ու Անտօնի բերանից ամէն մէկ թիբայի կէսը կ'առնէր: Եւ Անտօնը թէպէտ շատ սակասութիւն էր կրում, բայց Սիրականը նորա բոլոր տխրութիւնը ոչնչացնումէր, փարատումէր իւր

դգուանքով :

Բայց այս ժամանակին, մեծ դրժ-
բաղգութիւն էր պատահելու :
Սշնան վերջը Աստօնը չափազանց
հիւանդացաւ : Հայրն իւր որդւոյ
համար վերջին փողը զոհեց, որ
գեղ առնէ . ուրիշ կողմից էլ յոյս
չունե լով, մեծ տխրութեամբ ու
նեղութեամբ էր պատած :

Յանկարծ միտն եկաւ որ այն
պալատի տիկինը կամենում էր եր-
կու ռուբլիով առնել շունը . այս-
պիսի դժուար դրութեան մէջ, նո-
րա համար երկու ռուբլին երկու
միլիօնի հետ հաւասար էր :

Կամեցաւ այս միտքը առաջար-

կել իւր որդւոյն. բայց ասածին,
պէս, նա շատ աշխարեց, որովհե-
տե Աստօնը՝ ոչ, ոչ. երբէք, եր-
բէք, ասելով, դողից սկսեց ատամ
ներ կրճտել, սառը քրտինքը ճա-
կատից թափել:

Ահա արդէն հիւանդութիւնը
օրէցօր աւելանումէր, բայց ՚ի ջեր-
մը, փորն ու կողքը սաստիկ ցաւել
սկսան. աւելի և աւելի իւր մահ-
ճակալի վերայ շուռ ու մուռ էր
գալիս, նեղանում: Այս ժամանակ
շունը կը գար կողքին կը նստէր
ու մէկ այնպիսի ցաւալի դէմքով
մտիկ կըրտար իւր ազատողին, որ
կը կարծէիր թէ ուզում է ասել.

ախ, իմ սիրելի տէր, ինչպէս
մեղքս ես դալի: Եթէ ցաւը փոքր
ինչ կը հանդարտուի, Աստօնը՝
դառնալով դէպ ՚ի իւր շունը՝ կա-
սէր. ո՛հ, իմ փոքրիկ Սիրելեանս,
եւ քեզ ազատեցի մահից, բայց
դու չես կարողանում ինձ օգնու-
թիւն հասցնել. այժմ պէտք է...
եւ... շուտով քեզ... նից հեռու-
նամ. ու այս ասելու ժամանակ աղի
արտասուք կը թափէր շան թշե-
րու վերայ:

Այնտեղ մօտիկ մէկ մեծատուն
ու սրտացաւ մարդ կար, Օրֆէիլ
անունով, որ լսելով Աստօնի հի-
ւանդու թիւնն ու նորա հօր դառն

վիճակի մէջ լինելը, եկաւ նորանց
մօտ օգնութիւն տալու: Երբ այս
պարոնը ներս մտաւ, Անտօնը շատ
նեղացած էր, իսկ հայրը կողքին
կանգնած, մեծ տխրութեան մէջ,
խեղճը էլ չէր մտածում իւր քաղ-
ցածութեան վերայ. տեսնելով
որդւոյն այն դրութեան մէջ, բո-
լոր նեղութիւնը մոռացել էր:
Ա՛հն կողմից, ամէն կերպով աշ-
խատումէր որդւոյ չարչարանքը
թեթևացնելու իւր հայրական փա-
ղաքշանքով. իսկ շունը մի և նոյն
ժամանակ, երկու թաթերը մահ-
ճակալի վերայ դրած, աղիողորմ
ձայներ էր հանում և զանազան

շարժմունքներով աշխատումէր
իւր ազատողի ու շք ու միտքը դէպ
ի ինքը դարձնելու :

Այս սրտաշարժ տեսարանին եր-
կար ժամանակ Օրֆէիլը նայումէր
անշարժ քարի նման : Եւ յետոյ
այս դրութիւնից դուրս եկած, մօտ
գնաց : Արդէն անկողինի մօտ էր որ
դեռ խեղճերը նորան չը նկատեցին,
մինչև շունը իւր հաչելով, չիմաց-
րեց նորա դալը : Հայրն ու որդին
երբ այս անակնունելի այցելու-
թիւնով զարմացած դարձուցին
իւրեանց աչքերը, տեսան որ Օր-
ֆէիլի աչքերն էլ արտուսուքով
լցուել էին : Ահ, իմ սիրելի բա-

րեկամներս, ասեց մեծատունը,
ինչ ցաւալի դրութեան մէջ եմ
ձեզ տեսնում: Յետոյ դառնալով
դէպ ՚ի Հայրը: Ինձ ասեցին թէ
դու էլ այնքան փող չունես որ օգ-
նես որդւոյդ:

Հայրը. — Մինչև մէկալ օրը ես
կարողացել էի որդւոյս կերակրել,
հիմա երկու օր է որ ոչինչ չենք
կերել, մեր բոլոր յոյսը մնումէ այս
մահճակալի վերայ, որն որ կամե-
նում եմ ծախել:

Անոնք այս խօսքերի հետ դարձ-
աւ դէպ ՚ի իւր Սիրեկանը, ձեռք
մեկնեց ու անի քաշեց. որով կա-
մենումէր իմաց անել, թէ այս

խեղճ կենդանիս էլ քաղցած է :

Պարոն Օրֆէիլը մէկ կողմից
ցաւակից եղած նորանց խեղճ
դրութեանը, միւս կողմից զարմա-
ցած Անտօնի դէպ ՚ի իւր շունը
ունեցած սիրոյ վերայ, ասեց, մի'
նեղանար, սիրելի որդիս, երեքիդ
էլ կ'օգնեմ : Մհա այս խրճիթը
շատ խոնաւ է, փոխանակ առող-
ջանալու, այս տեղ կարելի է հի-
ւանդանալ : Ես ուրախութեամբ
կ'ընդունեմ քեզ իմ տունս և փո-
քրր ժամանակուայ մէջ առողջաց-
նել կը տամ : Խօսքը վերջացնե-
լով դուրս գնաց : Մին քանի բո-
ւկից յետոյ երկու ծառայ եկան,

պատատեցին հիւանդին ու տա-
րան Օրֆէիլի տուն: Ճանապար-
հին քանի որ Անտօնը ծածկոցը
կը բանար, կը տեսնէր որ աջ կող-
մից հայրը, իսկ ձախ կողմից Սի-
րականը պոչը քաշ արած, գլուխը
դէպ ՚ի գետինը թեքած դնում
են: Ղերջասկէս հասին տունը,
ուր արդէն հիւանդի համար սե-
նեակ պատրաստած էր: Հուտով
բժիշկը եկաւ ու հարկաւոր դեղե-
րը բերել տուաւ: Տասնուհինգ
օր համարեա՛ նորանից չը հեռա-
ցաւ ու ողջ օրը կանգնած էր նո-
րա ցաւը ու նեղութիւնը թեթե-
ւացնելու և այս ժամանակուայ մի-

Ջոյում, Անտօնը ամենևն ին անող-
ջացաւ:

Հէնց անողջացաւ թէ չէ նա
վազեց իւր հօր մօտ ակետիս տա-
լու: Հայրը փաթթվեց որդւոյ
շինքովը և պաշպչելով օրհնումէր
Այն ու իւրեանց բարերարին:

Մի և նոյն ժամանակ Անտօնը
մտածումէր թէ ի՞նչ անէ որ իւր
բարերարին երախտագիտութիւն
ցոյց տայ, ի՞նչ անէ որ նորան
հաւանեցնէ: Ի զուր գիշերը վաղ
մտաւ տեղը, ՚ի զուր աշխատեց
քնել, չէ, աչքին քուն չէր գալիս:
Այսպէս մինչև ի լոյսը չարչարան-
քով անցոյց: Առաւօտը ինչպէս

լուսացաւ, դուրս եկաւ տունից ու
գնաց Օրֆէիլի մօտ: Երբոր դռնե-
րից դուրս գնաց, կան չեց շանը ու
լացըլեւոյլ ասեց. Ախ, իմ Սիրա-
կանս, դու հիմա ինձ առողջ տես-
նելոյ, ուրախանումես, բայց ի՞նչ
գիտես թէ մի քանի բոպէից յե-
տոյ ինչպիսի տխրութեան մէջ
պէտք է լինենք երկուսս էլ. ի՞նչ
գիտես թէ մի քանի բոպէից յե-
տոյ, մենք չը պէտք է մէկ մէկից
հեռացած, բաժնած լինենք: Հա՛,
Սիրեկանս, հա՛, իմ ընկերս, մենք
պէտք է բաժնավենք շուտով: Այս
ասելոյ գնաց Օրֆէիլի տունը ու
սկսեց դուռը բաղխել (ծեծել),

սիրտը դողալով: Դռները բացվե-
ցան ու Աստուծոյ տեսաւ իւր բա-
րերարինն աթոռի վերայ նստած:
Մօտիկցաւ նորան շունը գրկած,
ընկաւ նորա ոտները ու ձեռք համ-
բուրելով, ասեց. դուք ինձ մա-
հից ազատեցիք, դուք ինձ կեանք
պարգևեցիք ու երջանկութիւն
տուիք. իսկ ես մի խեղճ տղայ, ոչ-
ինչ չունեմ, բաց ՚ի այս շանից,
որին սիրումեմ ինչպէս իմ եղբո-
րը, ահա այս եմ ձեզ ընծայում:
Օրֆէիլը այս ազնիւ զգացմանը
հաւան կացած, պատասխանեց.
սիրելի որդիս, քեզ մի անգամ եր-
ջանկացրի մահից ազատելով, դու

արժանի ես երկրորդ երջանկու-
թեան, որ ես քեզ կամենումեմ
տալ կեանքդ ապահովելով: Ահա,
իմ տունս աեղս, ունեցած չունե-
ցածս բոլորը քեզ եմ նուիրում:

Եւ ճշմարիտ էլ որ Անտոնին ու
նորա հօրը ընդունեց իւր տուն և
հօր վախճանվելից յետոյ, որդ-
ւոյն որդեգիր շինեց: Անտոնն իւր
բնական զգացմունքները ուսումով
էլ կրթելով՝ շատ երևելի մարդ
եղաւ: Պէտք է ասած որ նա օրէ-
ցօր աւելի և աւելի սիրեց իւր
շունը ու երբեմն գգուելով կասէր
նորան. թէպէտ ես քեզ ազատե-
ցի մահից, բայց հիմակւայ բոլոր

երջանկութիւնս էլ քեզանով եմ
ճարել: Այն գեղումը, որտեղ որ
այս պատահեցաւ առաջք էր դար-
ձել. երբ կամենումէին ասել թէ
այս երկու ընկերները կամ բարե-
կամները խիտո սաստիկ սիրումեն
միմեանց, կասէին. նորանք Անտոն
ու Սիրականը են:

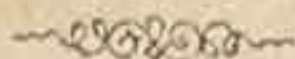
Վ Ե Ր Զ:

Յ Ա Ն Կ Ք

ՄԱՏԱՆԻ

ա.	Օտուօի ջահիլու թիւնը	7:
բ.	Յաջողակ դէպք	19:
գ.	Խաչակրաց ուղեորու թիւն	28:
դ.	Որդւոյ հեռանալը	34:
է.	Նենգու թիւն	45:
զ.	Օտուօն հասնումէ Եդիպատս	53:
է.	Անապատի մէջ խոսակցու թիւն	61:
ը.	Անապատ	73:
թ.	Երջանիկ հայր	82:
ժ.	Եւրոպայ դառնալը	95:
	ԱՆՏՕՆ ԵՒ ԻԻԲ ՂՈՒՆԸ	107:

Handwritten text, possibly a signature or date, located in the center of the page.

ԳՐԸ Է 25 ԿՈՎ. ԱՐԺԱՆԻ.

